

Alanus de Insulis
Alanus Porretanus

**Alanus de maxi
mis theologie.**

losophis paradoxe dicunt: quasi recte gloriose propter sui ob-
scuritatem enigmata. propter internum intelligentie splendo-
rem dicunt enthymemata: quia purioris mentis acumine com-
prehendunt. Enthymemata quasi intus in mente latetia: ab-
en quod est intus et theme vel thimos quod est mens. propter
sui auctoritatem ebdomades: id est: dignitates dicunt eb-
da enim grece: latine dignitas: unde Boetius librum inscri-
psit de ebdomadibus: quasi de subtilissimis theologorum
propositionibus. Iste propositiones quanto intelligentiam altiorē
habent tantomagis ritum exigunt auditorem. Unde non
sunt rudibus proponende et introducendis qui solis sen-
suum sunt dediti speculis: sed illis qui ductu purioris
mentis ad ineffabilia conscendunt: et puriori oculo secreta
philosophie perspiciunt. Iste enim propositiones in peritio-
ri sinu theologie abscondunt. Tractaturi igitur de theo-
logicis maximis: a fonte et quasi a sinu omnium maxi-
marum: id est: a generalissima maxima nostri tractatus su-
mamur initium.

Communis animi conceptio est enunciatio quam
quoscunque intelligēs probat auditam. Hec omnes maximas sua
generalitate cuiuscunque fuerit sacratis complectitur. Eleganter
autem dicitur communis animi: id est: multorum animorum: ad hec
enim ut sit maxima oportet ut ex natura vel artificio in plu-
rium noticiam veniat: ut si ad aliquid probandum accedat al-
teri probatio non egeat. Unde in demonstrabilis: per se nota et
maxima nuncupatur. Quare recte subdit: quam quoscunque intelli-
gēs. id est: sanemētis probatauditam. Theologicarum autem maximarum
alie veniunt in noticiam multorum ut huius: unum esse principium rerum.
Alie in noticiam paucorum: id est: sapientium ut hec: omne sim-
plex esse suum et id quod est unum habet. De his ergo quæ veni-
unt in noticiam paucorum agendum est.

Regula. Monas est qua quolibet res est una.
Deus non solum unus: immo etiam monas: id est: unitas esse di-
citur et hoc multiplici ratione. Dicitur enim esse unum siue uni-
tas ratione simplicitatis vel singularitatis: a deo enim reles-

legatur omnis numerus: omnis pluralitas. Est autem pluralitas triplex: scilicet pluralitas partium: que attenditur in corporeis que ex partibus integrantur. Pluralitas proprietatum: que in incorporeis saltem attenditur: in eis enim proprietates multe per coactionem componuntur: ut spiritibus. Est pluralitas effectuum: que attenditur in proprietatibus: quilibet enim proprietas quous non habeat copagē partium vel coactionem naturarum: habet tamen pluralitatem effectuum: ut albedo facit album: facit coloratum: facit quale: facit simile. Omnis autem talis diuersitas relegatur a celesti monade. Non enim deus diuersus ratione partium: quia incorporeus. Non diuersus ratione proprietatum: ut dicit Augustinus: quia in eo nullus numerus: nulla diuersitas. Non est diuersus effectibus variis: quia non est causa formalis: quare vere est vnus: immo vnitas. Unde Boetius in libro de trinitate ait de deo loquens: Clere igitur vnum in quo nullus numerus: nulla pluralitas. Dicitur etiam vnus siue vnitas ratione immutabilitatis: sicut habetur in glosa super librum regum: vbi dicitur: Vir vnus erat in ramatha etc. Hoc terminio vnus de deo predicatur immutabilitas. Dicitur etiam vnus ratione exclusionis: ut sit sensus: Deus est vnus: id est: non plures. Dicitur etiam vnus siue vnitas ratione similitudinis: quia multipliciter habet cum vnitatem similitudinem. Vnitas autem hec a nullo descendit. Omnis pluralitas ab vnitatem descendit. Vnitas de se gignit vnitatem. De se profert equalitatem. Sic deus a nullo: quilibet ab ipso est. Sic de se gignit alterum se: id est: filium. De se profert equalē sibi. id est: spiritum sanctum. Vnde alteram ex predicta regula potes elicere regulam. In super celesti est vnitas: in celesti alteritas: in inferior subcelesti pluralitas. Superceleste est deus: in quo summa vnitas: celeste est angelus: in quo est prima altitas: quasi prima a deo creatus: et primus post deum mutabilis factus: nec tamen tantam habet varietatem quantum subceleste. Unde quia altitas prima est pluralitas: in eo non dicitur esse pluralitas: sed sola alteritas. In subcelestibus vero: ut in istis corporeis dicitur esse

plena pluralitas: qz multiplici varietati obnoxia sunt: qz
re de^o vere est vn^o siue vnitas: ratioe simplicitatis: ratio-
ne imutabilitatis: ratioe exclusiōis: ratioe similitudinis:
ergo sola monas est: id est: solus de^o vere existit: qz simpli-
citer .i. imutabiliter existit. Cetera vero nō sūt vere: qz nū-
q̄ in eodē statu p̄sistūt. Sequitur.

Vna quelibet res est vna. Nihil enī aliq̄ specie
vnitatis est vnū: qz vnū nō sit a sūma monade. Est enim
vnitas singularitatis s̄m quā q̄libet dicit̄ esse vnum nu-
mero. Unde Boetius: Quicqd̄ est: ideo est: qz vnū nu-
mero est. Quicqd̄ aut̄ hac vnitatē ē vnū: a deo habet vt
sit vnū. Est vnitas vnionis: id est: cōformitatis: s̄m quā
plures homines p̄cipatiōe speciei dicit̄ esse vnū: nō ab
vnitate s̄ ab vnione: et heriā a deo ē. Un̄ testat̄ Aug^o. su-
p̄ Iohānez. Oīa p̄ ip̄z facta sūt et sine ip̄o factū est nihil.
Omnis cōcordia a deo est. Vnitas etiā distin-
ctiōis siue discretiōis ab eodē trahit originē. Qd̄ enī ali-
ud est distinctū siue discretū ab alio a deo ē. Vnitas eti-
am integritatis q̄ in priū cōpositiōe cōsistit: s̄m qz homo
dicitur esse ex corpe et anima vn^o: id est: ex his integratus
Unde Augustin^o idē ait: Omnis cōpago a deo ē. Vni-
tas etiā adunatiōis s̄m quā homines cōueniētes sub eo-
dē iure viuēdi: sub eodē iugo legis: dicunt̄ vnus p̄ls: et h̄
a deo est. Vnitas etiā cōsentiōis: s̄m quā dicit̄: Erat eis
cor vnū et anima vna.

iii **Monas** gignit monadē: et in se suū reflectit ar-
dore. Hec reglā nascit̄ ex p̄missa. Dictū est enī: qz ido
de^o dicit̄ monas: qz gignit de se deū: de se etiā p̄ducit spi-
ritū sanctū: sicut vnitas de se gignit vnitatē. Monas igit̄
gignit monadē: id est pater filiū. Necessariū enī fuit: vt si
monas gigneret monadē gigneret: a simplici enī nihil gi-
gni pōt p̄ decisionē: sicut i natali generatiōe fit. Sportu
it̄ ergo vt aut nihil gigneret a simplici: aut simplex a sim-
plici. Unde Augustin^o dicit: qz pat̄ totā substātiā trāsū-
dit in filiū: qz nō est eiusdē substātie cū patre p̄ decisionē

vnitas singularitatis
vnitas vnionis
vnitas cōformitatis
vnitas vnionis
vnitas cōformitatis

monas integritatis
monas cōpositiōis
monas cōpositiōis

simpliciter nihil gignit
tūc p̄ decisionē
ut sit quālibet

sed p nature plenitudinē: z qz a patre z filio pcedit spūs
sanct⁹: bene sequit⁹: z in se suū reflectit ardorē. Spūs sanct⁹
dicit⁹ ardor: amor: osculū: cōnexio patris z filij: qz pat spe
cialit⁹ cōuenit cū filio inspirādo spūmsanctum: qz in donis
spūs sanct⁹ q dant a patre z filio significat eoz ad nos di
lectio. Quia ḡ pductio spūs sancti a patre z filio signum
est dilectiōis certū patris z filij: id est: vnitatis amboz. *p pō sancti natiuitate*
Nisi em̄ in vna natura cōuenirēt: vna spiratiōe spirarēt:
ardor vel amor patris z filij nō diceret⁹. Iste ergo ardor
ita pcedit a monade: id est: a patre: q ipm nō deserit: qd
eius dē effēcie ē cū ipso. Et in se altez: id est: in filiū suū
reflectit ardorē: id est: spūmsanctū: qz ita pcedit a patre
q eius auctoritate pcedit a filio.

In patre vnitas: in filio equalitas: in spūs san- iij
cto vnitatis equalitatisqz cōnexio. Hec regula
pcedit ex tertia z est quasi explanatio tertie: qz pat dicit⁹
tur monas rationibus predictis: quia scilicet ipse a nul
lo z quilibet ab ipso: filius etiā ab ipso p generationē: spi
ritus sanct⁹ p pcessionē. De se etiā gignit monadē: id est:
rez eiusdē nature z simplicē. In patre specialit⁹ dicit⁹ esse
vnitas cū tñ cōueniat z spūi sancto: qz post occurrit eqūli
tas in filio. In filio eqūlitas: nō dico altitas: ne diuersitas
nature ibi itelligat⁹: s pot⁹ eqūlitas. In eqūlitate enī notat⁹
psonalis pluralitas z nature vnitas: Nihil em̄ sibi eqle ē.
Nihil vero aliū est eqle q ei sit natura dissimile. Triplici
autē de causa specialit⁹ attribuit eqūlitas filio: cū tñ cōue
niat z spūi sancto: qz pmo occurrit eqūlitas in filio. Qz eti
am spiritus sanctus est equalis patri: h̄ habet ex illo. Eqūli
tas etiā vlt⁹ similitudo specialit⁹ attendit⁹ in re que ab
alio pcedit p generationē. Quare vero in spiritus sancto
dicat⁹ esse vnitatis equalitatisqz cōnexio: liquet ex ante
dicto.

Sola monas ē alpha z o sine alpha z o. Et h̄ v
maria nascit⁹ ex scda q dictū ē deū esse monadē: ratione
a iij

simplicitatis et omnē rē aliā ab illa monade : in eo q̄ vna
numero est : et sic sola monas est alpha et o omniū rerū : id
est : principii et finis. Omnia enī p̄ ipm facta sūt : vt clamat
auctoritas : et ita omniū est p̄ncipiū . Quia etiā tendūt ad
vnu tāq̄ ad sup̄mū finē. Irrōnalis enī creatā de qua mi-
nus videt̄ : vt bruta animalia : imo insensata : vt herbe et ar-
bores : et etiā inanimata : vt lapides : naturalit̄ ad vnu ten-
dūt : et inq̄tū possūt sectiōi et diuisiōi resistūt. Etiā lapis d̄
quo min⁹ videt̄ fm naturalē p̄tū cōcretionē v̄l cōsertio-
nē diuisiōi resistit. Sequitur sine alpha et o : qz eadē mo-
nas caret p̄ncipio sine : qz et cū om̄i variā simplex sit : ab ea
relegat̄ om̄is cōpositio. Dicitur aut̄ aliqd cōpositū qua-
tuor modis. Aut cōpage p̄tū : vt corpalia. Aut ratiōe p̄-
prietatū : vt spūalia : qz spūalib⁹ multiplex p̄prietas est
cōcreta. Aut aptitudie cōponēdi : vt quelibet p̄prietas :
q̄ quīs nō sit ex p̄tib⁹ p̄pacta : tñ ad hoc vt cōponat̄ subie-
cto ē apta . Aut aptitudie cōpositi : vt p̄mordial̄ mate-
ria : q̄ fm philosophos dicebat̄ cōposita : qz ad h̄ vt ex ea
aliqd cōponcretur erat apta. Om̄is aut̄ cōpositio relega-
tur a deo. Nō ei cōposit⁹ est ex p̄tib⁹ vt corpa : nec cōpo-
situs ratiōe p̄prietatū vt spūs : nec aptitudie cōponēdi
vt p̄prietas aliq̄ : nec aptitudie cōpositi vt p̄mordial̄ ma-
teria. Deus enī est forma absq̄ substātia materiali : et sub-
stātia absq̄ p̄dicato formali. Cū igit̄ om̄i variā sit simplex
caret p̄ncipio et sine : vbi enī nulla cōpositio actu v̄l natu-
ra ibi nulla origo actu v̄l natura : vbi nulla origo v̄l p̄nci-
piū esse potuit finē intelligere nō conuenit.

vj Om̄e limitatū alpha et o : aut ē bonū ab alpha :
aut est bonū ab alpha et o. Hec regula descendit
ab illa q̄ dictū est : Sola monas est alpha et o et c. qz si om̄-
nia a deo tāq̄ a p̄ncipio sūt : q̄ ab alpha : id est : ab ip̄o p̄n-
cipio habitu boni p̄ncipij bona sūt. Sed nota q̄ h̄ q̄ dicif̄ :
om̄e limitatū ab alpha et o : itelligif̄ : om̄e creatū qd̄ clau-
ditur duob⁹ t̄minis : id est : p̄ncipio et sine : actu vel natura.
Om̄e enī genitū naturalit̄ tēdit ad interitū : Tñ et ange

lica natura naturalit̃ dissolubil̃ ē. De qua ait plato: Dū
eorū q̃z pat̃ opifexq; ego: nata q̃dē dissolubiles: me ā t sic
volēte idissolubilis. Uñ Augustin⁹ sup Genesim ait: om̃
nē creaturā habere mane ⁊ vesp̃e: id est: p̃ncipiū ⁊ finez:
saltem natura: ⁊ sic omne creatū aut est bonū ab alpha:
id est: naturalit̃ est p̃iceps bonitatis: ⁊ h̃ habz a suo crea
tore. Aut ex alpha ⁊ o: vt rational̃ creatura: q̃ ad beati
tudinē q̃ est finis oīm rerū tēdit. Ex fine igit̃ sola rationa
lis creatura bona est q̃ nō solū naturaliter ad deū ten
dit: verū etiā suū p̃ncipiū vite morib⁹ colit: ⁊ mētis intel
ligētia recolligit: ⁊ toto charitatis nisu vt sibi deū in pre
miū petit

Deus ē sphaera intelligibilis: cui⁹ cētrū vbiq; cir vij
cūferētia nūsq;. Hanc pbat illa reglā q̃ dictū est:
solā monadē eē alpha ⁊ o sine alpha ⁊ o. Ex eo ei q̃ caret
p̃ncipio ⁊ fine de⁹ sphaera d̃z: p̃p̃riū enī spherice forme ē
p̃ncipio ⁊ fine carere: sed nō est sphaera corp̃al: imo itelli
gibilis. Cū ei deū spherā esse dicim⁹: nō oportet nos du
ci ad imaginatiōes: vt imaginemur eū eē spherā ad simi
litudinē corp̃um: s̃ intelligētia duce: ea ratiōe itelligam⁹
eū dictū eē spherā qz eēnus est. Uñ apd Marcianū etn
tas habere diadema dicit̃: qz p̃ncipio ⁊ fine carere signi
ficat̃. Uñ carētia p̃ncipij ⁊ finis diadema (q̃si duo demēs
id est: p̃ncipiū ⁊ finē) appellat̃. Sequit̃ cui⁹ cētrū vbiq; cir
cūferētia nūsq;. Magna inē spherā corp̃orū ⁊ intelligibi
lez differētia. In sphaera corp̃ali cētrū p̃p̃t sui p̃uitatem
vix alicui esse p̃pendit̃: circūferētia vero in plurib⁹ locis
esse cōprehēdit̃. Inintelligibili xō sphaera cētrū vbiq; cir
cūferētia nūsq;. Cētrū dicit̃ creatura: qz sic tps collatus
et̃nitati reputat̃ momētū: sic creatura imēsitati dei cōpa
ta punctū ṽl cētrū. Imēsit̃as q̃ dei circūferētia dicit̃
qz om̃ia disponēdo qdāmodo omib⁹ circūferē: ⁊ om̃ia in
fra suā imēsitatē cōplectit̃. Est etiā alia inē spherā corp̃ū
⁊ intelligibilē differētia: qz sphere corp̃al cētrū immobile
circūferētia mobil̃: Sphere itelligibil̃ cētrū mobile: circū

ferētia immobilis: qz de^o stabil' manēs dat cūcta moueri.
viii) **Deus ē cui qdlibet qd ē: ē omne esse qd est.** Isti
p̄bet fidē illa q̄ dictū est. a bonas ē zc. Cū enīz de^o sit sim
plex: nihil est in eo p̄ter id qd ip̄m est: vt dicit Boecius
in libro de trinitate. In eo enī nec p̄tū diuersitas est: nec
pprietatū plitas. Quibuscūq; ergo f̄minis de^o aliqd es
se ostendit: vn^o z idē esse p̄d icat. Idē ei z vnū p̄dicatur
his terminis cū dicit: de^o est de^o fortis: patiens: misicors.
Idē enī est deū esse deo fortē: misericordē. Cū Boeci^o
in libro de trinitate ait: Idē est deū esse q̄ magnum. Est
ergo sensus: Deus est cui qdlibet qd est omne esse q̄ est:
id est: deus est illud de q̄ quocūq; termino aliqd p̄dicet
idē oib^{us} alijs terminis de eo p̄dicat. Sed h̄ maxime itel
ligendū de terminis triū p̄dicamētoz: substātie: q̄litis
z q̄titatis. Quicūq; igit̄ f̄min^o p̄mi vl' secūdi vel tertij p̄
dicamēti de deo dicit: de ip̄so p̄dicat diuinā vsā: vt cuz
dicit: De^o ē substātia: spūs: pius: misicors: fortis: magn^o:
imensus: vn^o. Scōz h̄ videt̄ illa reglā tradita eē a q̄b^{us} dā.
ix) **Quicquid est in deo de^o est:** id est: quicumq; ter
minus in naturalib^{us} p̄dicat inherētiā: de deo dicit̄ p̄dicat
essētiā. Talis autē vniuersitas cū dicit: quicqd est in deo
de^o est: vl' de^o ē cui qdlibet q̄ est zc. nō refert̄ ad plitatē si
gnificatoz sed significantiū z effectiū. Cū enī z eiusdē
cause effect^{us} sunt diuersi: diuersis nominib^{us} significati: cū
dicit de^o fortis est: pi^{us}: prudēs. Est ergo vniuersitas in di
cendo: in efficiēdo: sed singularitas in essendo.

x) **Omnis p̄dicatio de creatore facta: copulata ē
atq; coniuncta.** Hec regula ex pretaxata descendit:
qz si vnū z idē p̄dictis f̄minis p̄dicat de deo: copulata at
q; cōiuncta est p̄dicatio: qz cū de ip̄o aliqs f̄min^o p̄dicat
extra illā p̄dicationē nil relinq̄tur. Tātū ei dico: cū dico
de^o est bon^o: q̄tū si dicerē: de^o est de^o bon^o: pius: fortis.
De creatura x̄o nō p̄dicat aliqd copulatiue sed diuisim.
Cū enī dicit: petr^{us} est iust^{us}: q̄uis aliqd p̄dicetur: tū mul
ta extra hāc p̄dicationē relinquunt q̄ petro cōueniūt: q̄

alijs finis de ipso predicant: vt cum dico: petrus est pius: misericors. **U**n Boetius in libro de trinitate ait: Diuise quidem in ceteris: in deo vero iuncte atque coplate: hoc modo. **N**am cum dicimus substantia est homo vel deus. ita dicitur. quasi illud de quo ipsum predicatur sit substantia: vt substantia homo vel deus: sed distat: quoniam homo non integre ipsum homo est. ac per hoc nec substantia. Quod ei est alijs debet quod non sunt homo. Deus natura hoc ipsum est deus. Nihil enim aliud est nisi quod est.

Omne simplex esse suum et id quod est vnum habet. **x**i
Hec regula descendit ab illa. deus est cui quodlibet quod est ratio. Est ergo sensus. omne simplex ratio. id est: si quod de eo quod vere est simplex dicat simpliciter est: vt deus est: et dicat deus est aliquid: deus est magnus vel fortis. nullus intelligere debet quod aliud predicatur secundum predicationem quam prima. vt si vel de patre: vel de filio. vel de spiritu sancto dicatur est: non aliud predicatur quam cum dicitur: pater est potens: filius est potens: spiritus sanctus est potens. Nulla ei ratio intelligi debet aliud esse quam est: et aliud quod potens est. quoniam patri et filio et spiritui sancto idem omnino est esse et potentem esse.

Nullum simplex subiectum esse potest. Hec nascitur ex precedenti. Cum enim in simplici nulla sit diuersitas/ nulla pluralitas. in eo non substantiale nec accidentale est. quare nulli proprietati subiectum est. Eadem ratio est nec de simplici aliquid predicatur. cum predicari nihil aliud sit quam inherere. In propositione enim theologica non ostenditur quod cui insit: sed quod quid sit. Cum enim dicitur: deus est bonus: non ostenditur quid deus sit per insistentiam: sed potius quod per essentiam. Unum nulla propositio theologica de inesse est vel de contingenti: sed de puro esse vel de necessario. Siue enim dicatur deus est. siue deus est in se: de puro esse est propositio. Unum Boetius insinuare volens quod simplex subiectum esse non potest ait: Subiectum ei esse non potest. **S**olum simplex est forma absque materiali subiecto et subistere absque formali predicato. **x**iii

Cum forma illud dicatur vere. quod aliud informat: et a nullo informatur: quid veri forma quam deus? quod omnia in-

in hoc alio est potest

in hoc est

in hoc est

in hoc est

format: et a nullo informatur. Nullo enim participat ad id
ut sit: sed non est talis forma ut subiecto inhereat: sed po-
ti⁹ est absq^{ue} omni subiecto abstracta. Unde sequit^r: absq^{ue}
materiali subiecto et substantia: nō quia substat propria-
ti: sed q^{uia} omnia subsistunt per ipsū. Unde sequitur: abs-
q^{ue} formali predicato: quia nullū formale predicatum de
ipso predicatur.

xiiiij **Omne esse ex forma est.** Cum de⁹ forma dicatur:
quia omnia informat: et omnibus esse donat: recte omne
esse ex forma esse dicitur.

xv **Eius quod est esse nullum est esse.** Dei inq^{ue} qui
omnium est esse: quia omnia per ipsum existunt: nullum
est esse: quia a nullo participat ut sit. Ex hac sequit^r hec.

xvi **Sola forma informis est: quia forme non est
forma.** Diuina enim forma a nullo informatur ut sit:
cum sit forma formalissima.

xvii **Omne nomen datum ex forma: dictum de for-
ma cadit a forma.** Cum omne nomen s^{ecundu}m primā in-
stitutionem datū sit a pprietate siue forma. Unde Boe-
cius ait: Rebus ex materia formaq^{ue} constātibus: sol⁹ hu-
manus animus existit qui prout voluit nomina reb⁹ im-
pressit: ad significandum diuinam formam. Translatum
cadit a forma ex qua datū ē: et ita quodāmodo fit in for-
me. Pronominat enim nomē cū significat diuinā vsiā me-
ram. Nomen em̄ cū significat substantiā: et cum videat^r si-
gnificare suam formā siue q^{ual}itatē non significat quidem
sed diuinā formā: ut cū dicitur: Deus est bon⁹ v^t iustus.

xviii **Omnes affirmatiōes de deo dicte incōpacte: ne-
gatiōes autē hē** Tūc affirmatio cōposita siue cōpacta
ē: cū cōpositiōz significat quā significare videt^r: ut cū di-
co: Petr⁹ ē iust⁹: hec affirmatio videt^r cōpositiōez iusticie
ad petrū significare: et significat q^{uod} dē. Incōpacta v^o siue
incōposita affirmatio ē: cū nō significat cōpositiōz quā si-
gnificare videt^r: ut cū dicit^r: De⁹ est iust⁹. Nō em̄ ibi signi-
ficat^r ppositio iusticie ad deū: nō em̄ ei cōponit^r v^t iheret:

sed potius significatur esse iusticia q̃ iustus. Negatiōes
vero de deo dicte proprie ⁊ vere sunt: s̃m quas remouet
ā deo: q̃d ei per inherētia nō puenit. Unde Dionisius at
tendēs q̃d de deo dicat p causā: potius attendēs sensum
ex quo sūt verba q̃ sensū quē faciūt vba. p̃poti⁹ cōside
rans quid ex quo dicat q̃ quid de quo dicit: deus est iu
stus: pius: fortis. Item poti⁹ cōsiderans: quid deo nō cō
ueniat p proprietatē q̃ quid de deo dicat p causā: dicit
deus nō est pius: fortis: misericors: poti⁹ remouēs pprie
tatem dicendi q̃ veritatem essendi.

Omnis simplex alio est: ⁊ alio dicitur esse. rxi
nascitur ex illa qua dicit: Omne nomē datū ex forma ⁊c.
Ibi dictū est q̃ nullū nomē proprie puenit deo: ⁊ ita om
ne simplex: id est: tam pater q̃ filius q̃ sp̃s sanct⁹ alio est:
quia suā propria essētia est: ⁊ alio mō dī esse: quia ab ef
fectu quē habet in creaturis esse dicitur: quia quicquid ē
a deo tanq̃ a sūmo esse habet esse: ⁊ ita quia omnia esse
facit: deus esse dicit: sua tamē essētia est. Similit̃ de⁹ alio
est iustus: alio dicit esse iustus: sua enim iusticia propria
iustus est: sed iustus esse dicit ab effectu iusticie quā ha
bet in nobis. Dicitur em̃ iustus quia facit iustū. Ipse ve
ro ita est iustus q̃ est summa iusticia.

Omnis simplex proprie est: et improprie dici
tur esse. xx
Patet istam nasci ex precedentī: tam pater q̃
filius q̃ sp̃s sanct⁹ pprie est: quia imutabiliter est: vn
de Iheronim⁹ ait: esse non accidēs deo: sed substācialis ge
neris proprietas: tamē ipse deus improprie dicit esse. Om
ne enim nomē quod de deo dicit improprie dicit de eo: et
ita pprietas est in essendo: sed improprietas in dicendo.

Omnis nomen deo cōueniens: conuenit ei vel xxi
causatiue: vel similitudinarie: vel adiunctiue: vlt̃
negatiue. Similiter hec nascit ex precedenti regula.
Cū em̃ nullū nomē proprie deo cōueniat: oportet nomē
dictū de ipso: hoc vel illo modo dici. Quia etiā in natu

ralibus omne nomen qđ trāssumitur a propria sua signifi-
 catione: aliquo predictoz modozū transsumit. Sunt em̃
 quedam nomina que cōueniūt deo per causā: vt iust⁹: pi-
 us. Quedā per similitudinē: vt pater: fili⁹: splendor ima-
 go. Quedā ratiōe adiuncti: vt irasci penitere. Irasci enīz
 attribuit deo adiūcti ratione: videlicet punitiōis. Solet
 em̃ punitio adiungi ire. Similit̃ penitere attribuitur deo
 ratione adiuncti: id est: imitationis opis. Solet em̃ peni-
 tentie adiungi opis mutatio. Dicis ergo de⁹ penitere qz
 opus mutat. Irasci: qz punit. Clā Claudianus in libro
 de anima: Dicis deus penitere non passionis affectu: sed
 cōsequentis effectū negatiue: vt cū dicis de⁹ subtrahere
 gratiā: vel indurare aliquē. Subtrahere aut̃ nil aliud est
 q̃ nō cōtinuare. Indurare: gratiā nō apponere. Clā Au-
 gustinus dicit dñm indurasse cor pharaonis: nō in priēdo
 maliciā: sed nō apponendo gratiā. Ea autē nomina q̃ de
 deo dicunt per causam: de deo dicunt fm substantiā. Le-
 tera vero plerūq; de deo dicuntur relatiue.

xxij In theologica predicatione ostenditur de⁹ es-
 se quid vel aliquid. Patet similiter hāc nasci ex p̃-
 missa. Omnes em̃ termini triū naturalīū predicamento-
 rū: substantie videlicet: qualitatis ⁊ quātitatis de deo dicti
 de ip̃o predicāt diuinā substantiā: ⁊ eis ostendit̃ deus es-
 se qđ. Terminis vero ceteroz predicamentoz ostendit̃
 de⁹ esse aliquid. Ille regula cōsonat illi que ponitur ab
 Augustino in hunc modum: Omnis terminus de deo di-
 ctus: aut dicis de eo fm substantiam aut relatiue. Et sic
 omnia p̃dicamēta naturalia reducunt ad duo theologi-
 ca: ad predicamentū quid ⁊ ad aliqd.

xxiij Omnis terminus q̃ de deo dicis fm substantiā
 de trib⁹ psonis dicis singillatim et in singula-
 ri nūero: et de trib⁹ ī sūma ⁊ in singulari nume-
 ro. Duo itelligēda sūt ī eo qđ dicis fm sbaz: pprietas si-
 gnificādi ⁊ significati. Ad hoc em̃ vt nomē dicat̃ dici fm

subam duo cōcurrūt: scz vt significet substantiā v'l s'bstā
cie circūstantiā: z modū significādi s'bstāiale habeat: id
est substantiue significet. Substātiā aut vocam⁹ diuinā v'ss
am: substantie circūstantiā relationē ad differētiā v'sie. Sūt
em relatiōes addicte y posta s'b⁹: vt patnitas: filiatio: p
cessio. Sunt relatiōes addicte v'sie q̄ significāt his termis:
pncipiū: auctor: dñs creator. Quicūq; ergo terminus si
gnificat substantiā vel substantie circūstantiā: z h' substantiuo
modo: de tribus psonis dicūt singillatim z in singulari nu
mero zc. Terbi gratia: h' nomē de⁹ significat substantiā z
modo substantiuo: q̄re de trib⁹ pōt dici singillatim z in sin
gulari numero zc. vt dicat: pat est de⁹: fili⁹ est de⁹: spi
ritussanct⁹ ē de⁹: z in sūma z in singlari numero: vt pat z fi
lius z spiritussanct⁹ sunt de⁹. Similiter hoc nomē pncipiū
significat relationē adiectā substantie: z h' substantiuo mo
do de trib⁹ psonis dicūt p'dicto modo. Ideo autē aponi
mus substantiuo mō: qz nōia significātia substantiā v'l s'bstā
tie circūstantiā: si adiectiue teneant: vt h' nomē potēs: h'
nomen iustus de tribus psonis dicūt: in summa in plurali
numero vt pat z filius z spūssanct⁹: iusti sunt: potētes.

Nullū nomē substantiuū voce z significatiōe v'l xxij
voce tātū: p'tinēs ad essentiā: de trib⁹ dicūt in sū
ma z in plurali numero: sed in singulari tantū.
Terbi grā: h' nomē de⁹: h' nomē creator: h' nomē pncipiū
de trib⁹ dicūt in sūma z in singulari numero. Hec autē re
gula satis manifestat ex pmissa: q̄ ita ampla est: vt etiam
ad nōia psonalia prineat. Tñ nō ē cōcludēdū prēm z fi
liū esse pncipia spūssācti: s' poti⁹ spirātes spūssanctū. Qz
uis em dicat ab hylario spūssanctū pcedere a patre z fi
lio auctorib⁹: ponit em nomē ibi substantiuū p adiecti
uo: vt sit sensus: auctorib⁹: ad est: spirantib⁹: tñ impprie
tas ad consequentia reducenda non est.

Omē nomē adiectiuū adiectiue retētū ad esse xxiii
tiam pertinens de trib⁹ psonis dicūt in sūma

z in plurali numero: vt pater z filius z spiritus sanctus: sunt iusti vel potentes. Nomina enim adiectiua que sunt singularis numeri vel pluralis vel aliterius contrahunt ex subiecto vel substantiuus quibz ad iungunt. Per se enim habent fluctuantem significationem vel cōsignificationē. Et cū dicitur: persone sunt iuste: z pater z filius z spiritus sanctus sunt iusti. hoc adiectiuū qd pluralis numeri est: habet a substantiuo vel substantiuus quibus innititur: vnde ab eo vel ab eis trahit significationē pluralitatis. Similiter cū dicitur: pater z filius z spiritus sanctus sunt: verbū cōsignificationē pluralis numeri cōtrahit a suppositis. Non enim verbū iudicatur esse pluralis vel singularis numeri a principali significatione: sed a cōsignificatione. Numerus enim et persona coaccidentia sunt verbi. A singularitate ergo suppositi vel pluralitate quā significat verbū iudicatur verbū pluralis numeri vel singularis. Adiectiua tamē de tribus personis dicunt in sūma z in singulari numero cum substantiuant: id est: substantiuē tenentur: subintellecto articulo: vt pater z filius z spiritus sanctus sunt omnipotens.

xxvj **O**mnis trāslatio ī diuinis nomīs est z nō rei. Patet triplex in naturalibus fieri translatio. Aliquādo enim fit translatio nominis et rei: quando nomen et res transfertur ab eo cuius est ad id ex quo est vel fm quod est: vt cū dicitur linea est lōga: z hō nomē longa z res huius nominis: id est: longitudo trāsfertur ab eo cuius est: id est: a lineato ad id fm qd est: id est: lineā fm quā z longitudo conuenit lineato z hoc nomē longū. Aliquādo fit trāslatio rei z non nominis: vt cū dico: seges est leta: leticia attribuitur segeti: sed nō omne nomē qd significat leticiaz: vt hoc nomen gaudens vel exultās. Aliquādo fit translatio nominis z non rei: vt cū dicitur: monachus est alb⁹ transfertur hō nomē alb⁹ ad hō vt cōueniat monacho: sed nō rei nominis. Non enim monachus dicitur albus qd sit affect⁹

albedine: sed quia est albi habitus. In diuinis autem fit translatio nominis et non rei: ut cum dicitur deus est iustus: hoc nomen iustus transfertur a sua propria significatione ad hoc ut conueniat deo: sed res nominis non attribuitur deo: sed potius ipsa iusticia diuina attribuit deo non illa a qua daturum est hoc nomen iustus. Aliis enim predicatur cum dicitur: deus est iustus: aliud copredicatur. Predicatur enim diuina iusticia: copredicatur effectus iusticie in nobis. Quoniam cum dicitur: deus est iustus et fortis: intelligitur identitas predicati: sed diuersitas copredicati. Quoniam copulatiua coniunctio ibi locum habet: quod copulat diuersos effectus qui copredicantur in his propositionibus: scilicet effectus iusticie et effectus similitudinis. Aliquando enim copulatiua coniunctio copulat significata: ut cum dicitur: petrus est pius et misericors. Consignificata: ut cum dicitur: deus est pius et misericors. Sicut disiunctiua coniunctio aliquando disiungit significata: ut cum dicitur: animal est sanum vel egrum. Aliquando consignificata: ut cum dicitur: istud est album vel alba. Non tamen concedendum: deus est iustus et pius: ibi enim potius videtur copulari predicata quam copredicata: et ita cum sit unicum predicatum inconsequens est copula. Sed queritur quid cui copuletur: cum dicat Augustinus: Deus est misericors et miserator: cum misericors pertineat ad naturam: miserator ad effectum: potest dici quod repetitio coniunctionis datur intelligi: ut sit sensus: deus et est misericors et est miserator. Vel fortasse appetitudo efficiendi que notatur per misericors copulat effectus: qui notatur per miserator.

Omne nomen vel pronomen distinctiuum masculino vel feminino nomini personali adiunctum xxvii
pertinet ad personam: in neutro vero ad essentiam. Ut pater est alius a filio: persona patris est alia a persona filii: sed si aliud est pater .i. a filio .i. pater non est ille qui est filius: sed est illud quod est filius. Nec mirum si pronomina vel nomina distinctiua in masculino et in feminino pertineant ad personam: in neutro ad essentiam. Nomina enim in masculino et feminino in naturalibus pertinent ad rem generis: in neutro ad genus rei.

Adiectiua enī in masculino ⁊ feminino genere disiuncti-
ua sunt ratione generis. Genus enī masculinū ⁊ femini-
num disiunctiua sunt: vñ ⁊ ipm adiectiuum: qz ex virtute
discretiōis ad rē generis ptinet: exigit substantiū qd de-
minet rē generis: vt alb⁹ equus: alba mulier. Adiectiuū
vero in neutro genere confusū est. Neutrū enī gen⁹ nō di-
citur genus per positionē: sed p abnegationē: ⁊ ita in neu-
tro genere adiectiuū (qz cōfusū est) ptinet ad gen⁹ rei: nō
ad rē generis. Unde solet dici: q in adiectiuo neutri ge-
neris solet intelligi h substantiū res: quare substantiue
tenetur: vt cū dicī: Albū currit. Similit̃ p quis in mas-
culino solet queri ḡ psona: vt cū dicī: Quis currit? Per
que in feminino. Per qd in neutro de essentia. Similit̃ in
diuinis ratione discretiōis nomina distinctiua in masculī
⁊ femīo ptinēt ad psonā: ī neutro rōe p̃fusiōis ad eēntiā.

xxviii Nullū nomē vel pronomē partitiuū: cōueniē-
ter adiungitur nomini essenciali. Adin⁹ enī con-
grue dicī: aliq̃s de⁹: vñ quidā de⁹: vel sol⁹ de⁹: vñ iste de-
us. Dictio ei ptitiua ptit int̃ appellatiua q actu vñ natura
sūt pla. Tñ cōuenient̃ dicī: aliq̃s fenix: qdā fenix: q̃uis
nō sint plures actu: plures tamē possunt esse a natura: sed
nec actu nec natura plures potes itelligere deos. Et q̃-
uis plures p̃sone sint: quaz appellatiuū est h nomē deus:
tamē circa hoc nomē nō habet locū ptitiua distinctio: qz
sicut partitur in appellatiuis: ita in appellatiuorū naturis.
Non enī vere dicere: petr⁹ est alius homo q̃ paul⁹: nisi
alia humanitate esset homo q̃ paulus. Hoc nomen vero
vnus: q̃uis aliquādo ptitiue teneat tñ qz aliqñ teneat ex-
clusiue admittit vt dicat: vnus de⁹: id est: nō plures: ⁊ si
alicubi inueniat vniuersale signū vñ pticulare adiunctū
nomini essenciali: intelligatur illa vniuersitas vel ptitio
referrī ad pluralitatē persone non essentie. Ut cū dici-
tur a Boecio in libro de trinitate. Deus a nllō differt: is
ē sēs. Nulla res q sit de⁹: ī eo q est de⁹ differt a re q ē de⁹.

xxix Quotiēscūqz dictio exclusiua adiungitur nomi-
ni essenciali: nomē poti⁹ facit in genus rei: q̃ in

re generis nec est pro quo fiat suppositio: sed i-
determinate fit sermo de aliquo. Et cū dicitur
vn^o deus: solus deus: tantū deus. Sicut enī in naturali-
bus adiuncto termino exclusiuo nomini appellatiuo non
est pro quo fiat suppositio: sed potius nomen fertur ad ge-
nus rei: non ad rem generis: vt cū dicitur: tantum homo
vel solus homo est hic int^o: nō pro petro vl paulo fit sup-
positio: s^{ed} pro homine indeterminate. Sic cū dicitur: vn^o
deus vel solus deus: vel tantum deus: non pro patre
vel pro filio vel pro spiritu sancto fit suppositio: sed pro
re huius nominis nature indeterminate. Unde non con-
cedim^{us}: de^o genuit vnū deū vl sol^o: vel tātū: nec vn^o de^o
solū gignit vl gignit: q^{uia} pro nulla persona fit suppositio.

Omne nomen essentiale: aut est quasi mathe- xxx
maticum: aut est quasi concretum. Nomina ma-
thematica siue principalia apud naturalem philosophū
dicunt illa que significāt pprietatē mathematice: id est:
abstractiue: nullo habito respectu ad subiectū: vt albedo:
nigredo. Concretiua vero siue sūpta dicūt: illa q^{ue} signifi-
cant proprietates inherentes subiectis: vt album: nigrū.
In diuisiōe autē q^{uasi} mathematica sūt q^{ue} significāt deitatē nullo
habito respectu ad psonā: vt deitas: diuinitas: nafa: v^{er}ba:
essēcia: substācia. Quasi concretiua: que significāt natu-
ram prout est psona: vt deus est iustus: misericors.

Omne nomē mathematicū min^{us} improprie di- xxxi
citur de deo q^{ui} concretū. Mathematica enī magis ten-
dūt ad simplicitatē. Q^uto autē aliqd simplici^{us} tātō ad de-
um spectat cōpetēti^{us}. De^{us} enī: vt supra dictū ē: omniua-
rie simplex est.

Omne nomē quod de deo dicitur aut est essen- xxxij
ciale aut coessentiale: aut personale: aut cōper-
sonale: aut p^{ri}mu personale: aut p^{ri}mu essentiale.

Essentialia dicuntur illa omnia nomina que supponūt es-
sentia^m et apponūt que sunt quasi mathematica et principa-
lia: vt hec deitas: diuinitas. Vel essentia^m p^{re}dicant et per-

sonā appellant: vt hoc nomē deus. Ut enī superius dictū
est: hoc nomen deus p̄dicat deitatē ⁊ supponit personam:
aliquando supponit deitatē: vt deus est pater ⁊ fili⁹ ⁊ spi
ritussanctus. Nec mirū cū ⁊ ipsa deitas est p̄sona. In na
turalibus enī vbi aliud est res nature: aliud natura cū p̄
prie habeat supponere rem nature aliquādo supponit na
turā rei. Verbi causa. Hoc nomē homo p̄prie sup̄ōit ho
minē: vt cū dicitur: homo est vel currit. im p̄prie tamē spe
ciem: vt cū dicitur homo est species. Essencialia dicūtur
illa que significant vel predicāt circūstantiā substantie:
id est: relationes addictas substantie: ⁊ p̄sonas appellāt:
vt principiū: dñs: creator: auctor. Istorū autē nōm que
dam significant relationes eternas: quedā relationes ex
tēpore. Eternas: vt h̄ nomina principiū: dñs. Ab eterno
enī deus fuit principiū vel dñs. Tēporales vero relatio
nes significant hec: creator: auctor: factor. Ex tpe em̄ ce
pit esse creator vel factor. Huiusmodi autē nomina ali
quando ponuntur substantiue: sub intellectu articulo: vt
pater ⁊ filius ⁊ spiritussanct⁹ sūt principiū vel dñs: ⁊ tūc
intelligitur predicari vsia: ⁊ cōpredicari relatio. Aliquā
do tenentur adiectue sine intellectu articulo: vt cum di
citur: pater est dñs: principiū omniū creaturaz: ⁊ tūc in
telligitur predicari relatio ⁊ cōpredicari vsia. Nomina p̄
sonalia dicunt illa que p̄sonales p̄prietates supponunt ⁊
predicant: vt paternitas: filiatio: p̄cessio. Ut p̄sonales p̄
prietates predicant ⁊ p̄sonales appellant: vt pater fili⁹ spi
ritussanctus: gignens: genitus: procedens. Cōpersonalia
dicuntur que predicant distinctiones adiectas persona
libus proprietatibus: vt distinctus: differēs: alius. Par
tum personalia p̄tīm essentialia dicuntur illa: que partiz
notant personā: p̄tiz essentiā: vt hoc nomē persona ⁊ hoc
nomē trinitas. Persona enī dicitur quasi per se vna. Per
hoc ergo q̄ ibi intelligitur vnitas habetur intellectus de
essencia: per hoc autē q̄ dicitur p̄ se: habetur intellectus
p̄sonalis distinctiōis. Cū pater dicitur p̄sona: id est: per

se vnū: id est: ita distinct⁹ q̄ vnus. Similiter fili⁹: similiter spiritus sanct⁹ vne dicunt⁹ p̄sonē: id est: p̄ se vnū: id est: ita distincte q̄ vnū. Similiter trinitas quasi tres vnū: vt p̄ h̄ q̄ tres intelligit⁹ de p̄sonali distinctione noticia habeatur q̄ vnum de essentia.

Nullū nomē priuationis vel obnoxietatis: vel xxxiii
violētie designatiū: cadit in deū. Cū enim vt dictū est nomina p̄ causā: p̄ similitudinē de deo dicant⁹: nomina priuationū de eo per similitudinē nō possunt dici nec p̄ causā. Priuationū enī nulle sunt cause: nec deus causa pemptoria est: sed positiua. Nomina enī obnoxietatis nō cadūt in deū p̄pter suspicionē: ne aliqua obnoxietate vlt necessitate teneri intelligat⁹. Unde nō dicim⁹: Deū oportet hoc facere: vlt deus tenet hoc facere. Similiter nomē importans violentiā de deo nō dicit⁹: Nō enī dicit⁹: deus aliquid nolle: ne violētia ibi intelligat⁹. Multa enī deus nō voluit: sed nulla noluit. Nec debem⁹ cōcedere: q̄ de⁹ mala nolit: sed q̄ nō velit.

Omnis sermo theologicus debet esse catholi- xxxiiii
cus: generalis: vsitatus: ab intellectu nō disso-
nus. rei de qua loquimur cōsonus. Catholic⁹ debet esse: q̄ si cōtrari⁹ est fidei catholice admitti nō debz: vt si tres cēntie vlt tres dii eē dicant⁹. Usitat⁹ etiā: q̄ p̄fanas nouitates x̄boz vitat ecclia. Generalis: vt ab omnib⁹ intelligētib⁹ recipiatur: vt christū esse aliquid fm q̄ homo. Vt etiam intellectu sit p̄ceptibilis. Debet enim verba inuoluta cauere catholicus. Et etiam rei de qua loquimur sit cōson⁹. Debet enī theolog⁹ habere sermones cognatos rebus de quibus loquimur.

Nomina substantiua minus improprie dicunt⁹ xxxv
de deo q̄ adiectiua. Adiectiua magis spectant ad cōpositionē ⁊ cōcretionē q̄ substantiua. Similiter nomina positiua minus improprie dicunt⁹ de deo q̄ nomina cōparatiua vel superlatiua quia substantia dei non suscipit magis vel minus. Similiter nomina rerum incorporarū

vel que pertinet ad incorporea magis vſitate dicunt de deo q̄ nomina rerū corporalīū: vel que pertinent ad corporalia. Deus enim dicitur ſpiritus: ſed non dicitur corpus: dicitur miſericordia: pietas: miſericors: pius: ſed nō dicitur albedo vel nigredo: nō dicitur lineatus vel linea: nō ſufficiat⁹ vel ſupficies. Quis enī iſta de deo dici poſſint per cauſā: tñ ppter amouendā ſuſpitiōnē a deo remouentur: propter ydolatrās: q̄ naturas rerū deos eē ſingebāt: ⁊ ppter methamorſonitas hereticos q̄ deū linia-
mentis corporalibus diſtinctū eē credebant.

xxxvi Quotiēſcūq; p pronomē demonſtratiū ſermo fit de deo. pronomen cadit a demōſtratiōe. Omnis enī demōſtratio aut eſt ad ſenſū: aut eſt ad intellectū. Deus aut nec ſenſu quia incorporeus: nec intellectu quia forma caret: capi poteſt. Porius enim q̄ non ſit q̄ q̄ ſit intelligimus. Cū enī veri nominis intellectus ſurgat ex forme pceptione: quia res intelligitur eſſe quid vlt qualis vel q̄tra: cū in deo nulla forma ſit: pprie intellectu capi nō pōt: ſed p ſolā alteri⁹ forme remotionē: quaſi eligendo ab alijs ſeparat: ⁊ ſegando eligit. Unde Boeci⁹ in libro de duplici natura ⁊ vna pſona ieſu xpī ait: Deus ⁊ materia integro pfectoq; intellectu: capi nō poſſūt: ſ; aliq uotiū mō ceteraz rerū priuatiōe capiunt. Sic ergo cuz deus introducit loquens de ſe: ppria demonſtratio nō habet ibi locū: cū nec fiat ad oculū: nec ad veri nominis intellectū: ſed (vt ita liceat loq) demonſtratio fit ad fidē. Apud donatū demonſtratio fit ad intellectū: apud deū vero demonſtratio fit ad fidem. Preterea cū deus introducīſ loquens de ſe: duplex itelligitur pſopopeia. Una que dicitur antropoſpathos: id eſt: hūana ppaſſio. Alia que dicitur ydeotheos: id eſt: diuina proprietas. Cuz em̄ deus legitur dixiſſe: ego ſum qui ſum: angelus loquebat in perſona domini quaſi recitando illud quod legerat in mente diuina. In hoc ergo improprietas eſt: q̄ quaſi ali-

us loq̃t in p̃sona: id ē: angelus: ⁊ de alio fieri s̃mo intelli-
gitur scilicet de deo: ⁊ ita in h̃ est antropopathos: q̃ ṽba
creature: id est: angeli attribuuntur creatori. In hoc ve-
ro attenditur ydeo theos: q̃ creature attribuitur q̃ creato-
ris est: quia illa verba que ab angelo proferuntur: de so-
lo deo vera esse intelliguntur. Aliquando autem pater
intelligitur loquens in proprietate proprie persone. Ut
ibi: Non permanebit spiritus meus in homine ineter-
num ⁊c. Aliquando filius: vt in Genesi: vbi loquitur do-
minus ad abrahā dicens: h̃c tēpore reuertar ad te: et
sara habebit filiū. Aliquando spiritus sanctus: vt in Aha-
lachia: vbi dicitur: Ecce mitto angelum meum ante faci-
em tuam: ibi enim loquitur spiritus sanctus ad patres de
filio. Aliquando tota trinitas: vt ibi: Ego sum qui sum.
vel fortasse ipsa ṽsia: ibi intelligitur loquens. Tres au-
tem persone vt dicitur: Faciamus hominē ⁊c. Pronomi-
na ergo demonstratiua magis improprie conueniūt deo
q̃ pronomina relatiua. Pronomina autēz possessiua: ali-
quando per maximam improprietatem de deo dicuntur:
vt quando essentie notant identitatem. Possessiua enīz
notare debent differentiam possidentis ad possessa. Un-
de impropriūssime hoc pronomen meus tenetur vbi dici-
tur. Vindictā post q̃ a meo pretore recessi. Similiter cū
dicitur: Sacrificia nostra odiuit anima mea: impropriūss-
ime ponitur mea. Nulla enim differentia inter animam
dei ⁊ deum. Anima enim ipsa volūtas est: que est ipse de-
us. Aliquando notat minorem improprietatem: quando
insinuat diuine generationis proprietatem: vt cum dici-
tur: h̃c est filius meus dilectus in quo mihi bene cō. ⁊c.
Adin? etiā improprie dicitur quādo notat creationis au-
ctoritatē: vt ibi: Omnia mea tua sūt: auctoritate creatio-
nis ⁊ gubernatiōis. Aliquando notat gratiam recreatio-
nis: vt in euangelio: Filij mei mecū sūt in cubili. Ibi enī
sancti dicuntur filij dei per gratiam adoptionis.

xxxvii Verba de deo dicuntur q̄ maiorē improprietatem q̄ nomina vel pronomina. magis enī spectant ad compositionē. Et enī testatur aristoteles: omne verbū significat cōpositionē: quā siue cōpositus nō est itelligere: verbū enī nota est ei⁹ qđ de altero dicit̄.

xxxviii Nullum verbū in diuinis est nota ei⁹ qđ de altero dicitur. vel quod altez est. sed poti⁹ quod ipsum est. Et cū dicitur: de⁹ est. hoc verbū est non est nota alicui⁹ qđ de altero dicitur: vel qđ sit altez ab essentia diuina: sed poti⁹ notat id qđ est ipm qđ subiicitur: essentia enī est deus: ⁊ deus essentia. Unde cū apud aristotelē circa cōpositionē ⁊ diuisionē veritas falsitasq; cōsistat: apud theologū circa idēitatē ⁊ diuersitatē p̄sistit.

xxxix Nullūz verbū minus improprie dicit̄ de deo. q̄ hoc verbū est. hoc enim verbum notat s̄stātiā ⁊ apđ philosophos x̄bū tēporali motu carens dicit̄. Non enim sicut alia verba que actiones successiuas significāt in motu habet significationē: sed potius significat essētiā.

xl Omne verbū presentis tēporis minus improprie dicit̄ de deo q̄z verbū preteriti vel futuri. p̄sentia enī ad deū pertinent: nō preterita vl̄ futura. Eadem autē lex in diuinis p̄ticipioz et verbozū: quia q̄t modis verba ⁊ p̄ticipia ponunt̄. Similiter aduerbia quedam minus improprie dicūt̄ de deo q̄ nomina. Notāt enim varias circūstantias que de deo dicunt̄ s̄m vsam.

xli Omne aduerbium locale dictū de deo predicat immensitatē diuinā. siue quādā collectionē creatoris ad creaturas. s̄m quod creator est in creaturis tāq; causa efficiens in suis effectib⁹. Cū enī dicit̄ deus est vbiq; vel alicui: nō hoc ita dicitur tamq̄ deus circumscrip⁹ loco intelligatur: sed poti⁹ dei immensitas predicatur ⁊ potius omnia infra eius immensitatem contineri: q̄ ipse in loco intelligatur.

xlii Localibus circumlocutionibus de deo predi-

caſ aut imenſitas diuina. aut gratie collatio. aut
vniō. Verbi cauſa: cū dicit̃ de d̃e in omni loco vlt̃ i ali
quo loco: hic predicatur diuina immenſitas. Cū dicitur
deus ē in ſanctis: collatio diuine gratie ſignificatur. In
ſanctis enim dicitur eſſe per gratiam. Cū aut̃ dicit̃ eſſe in
homine aſſūpto: hic predicatur vniō: vt ſit ſenſus: huma-
na natura eſt vnita chriſto.

Aduerbia temporalia de deo dicta. de ipſo p̃ rliij
dicant eternitatem.

Siue enim dicam de deo: heri fuit: ſiue dicam: hodie eſt:
ſiue cras erit: eternitas predicatur. Non enim temporalis
ſucceſſio ſignificatur his aduerbijs: ſed potius eternitas.
Unde cū dicim⁹: deus fuit ante q̃ quicq̃ eſſet: nec tem-
pus: nec temporalis anticipatio deſignatur: ſed poti⁹ ef-
nitas. Unde Boecius in libro de trinitate ait. Noſtrum
nunc: quaſi currens tempus facit et ſempiternitatez: di-
uinuz nūc permanens neq̃ mouens ſeſe atq̃ cōſtās: eter-
nitatem facit.

Aduerbia ſimilitudinis de deo dicta. aut eſſe rliiij
tie veritatem. aut ſimilitudinez. aut improprie-
tatem. aut adiunctionē ſignificāt. Verbi cauſa
cum dicitur vidim⁹ gl̃iam eius: gl̃iam q̃ſi vnigeniti a p̃re:
ibi q̃ſi notat eēntie veritatē: id eſt: vere vnigeniti. Simili-
tudinem: vt ibi: Sicut pater habet vitam in ſemetipſo: ſic
dedit ⁊ filio vitam habere in ſemetipſo. Impropria-
tē: vt legitur in Daniele. Vbi dicit̃: Antiquiſſimus die-
rum ſedebit iudicās quaſi crapulatus de vino. Adiūctio-
nem cū dicitur: Pater dicitur principiū filij: ſicut dicitur
principium ſpiritus ſancti: vt ſit ſenſus. Pater dicitur p̃n-
cipiū filij: ⁊ dicit̃ p̃ncipiū ſpiritus ſancti. Nō enī eodē modo
dicit̃ p̃ncipiū filij ⁊ p̃ncipiū ſpiritus ſancti. Similiter p̃poſi-
tiones in diuinis varias habent acceptiones.

Nec p̃poſitio in. i diuinis aliqñ notat eēntie idē rlv
titatē ⁊ p̃ſōe p̃litatē. aliqñ q̃ſi diuerſitatē. aliqñ
p̃ordinationē. aliqñ idētitatē. aliqñ cauſa eſſe-

cientē: aliquādo quasi causā formalē. Uerbi
causa: cū dicitur filius est in patre: ibi notat psonē plura
litas. Si enī cū dicit̃: tanta resultat in partonopeo no
tatur exp̃ssa nature similitudo: nō est absurdū si in psonē
pluralitate notat̃ idēitas nature: cū dicitur fili⁹ est in pa
tre. Quasi diuinitatē cū dicitur: Deitas est in patre. Nō di
co diuersitatē: sed quasi diuersitates: q̃ nō est diuersitas
inter diuinitatē ⁊ patrē: quia deitas est pater: ⁊ pater est
deitas: sed quasi quedā trāsitiō notat̃: cū ibi ppositiō per
appositiōē ponat̃. Eternā p̃ordinationē: cū dicitur: Nō
factū est in ipso vita erat: quasi in eo uiuebat: p eternam
dispositiōē omne q̃cqd futurū erat. Efficientē causā cū
dicitur: In filio facta sūt omnia: id est: p filiū. Quasi for
malē causā cū dicitur: Qui cū in forma dei esset. Idem
titatē fm q̃ dicitur: q̃ de⁹ ante mūdi constitutionem erat
in se vel apud se.

xlvi) Nec ppositiō fm. aliquādo ī diuinis notat or
dinē causę. aliquādo notat ordinē intelligētię.
Cum enī dicitur: filius fm q̃ deus est persona: si notat or
dinē causę: uera est ppositiō: vt sit sensus. Ad hoc q̃ sit
filius psona exigitur vt sit deus. Si uero notet ordinē ī
telligētię: falsa est locutiō. In hoc enī nomīe deus nō itel
ligitur psona. Si uero dicatur. filius fm q̃ est psona ē de
us: vt notetur ordo intelligentię: uera est ppositiō: quia
in hoc nomine psona intelligitur deus: quia esse psonam
est esse deū.

xlviij) Nec ppositiō fm. aliqñ notat quasi efficientē
cām. aliqñ q̃si formalē cāz. aliqñ nat̃ ē cōditiōz.
Uerbi causa: cū dicit̃: fili⁹ est equalis patri fm substantiā: h
ppositiō fm: notat hic quasi efficientē causam. Substātia
enī est quasi causa quare sit equalis patri. Cū uero dici
tur: filius est equalis patri fm equalitatē: fm notat qua
si formalē causā. Equitas ei ē q̃si formalis causa quare si
lius sit equalis patri: sic ap̃d naturalē p̃m dicit̃: aliqd eē
simile fm qlitatē: vt fm notet efficiētē causā. Dicit̃ etiā

aliquid esse simile fm similitudinē: vt fm notet formales
causam. Cōditionē xō nature notat cū dicit: fili⁹ dei fm
q̄ hō dimittit peccata: id est: existens in hūana nāa. Si-
militer alie p̄positiōes de deo dicte varias locāt circūstāti-
as: cōiūctiōes etiā in diuinis varias habent acceptiōes.
Prudētis aut̄ artificis erit ea cōsiderare.

Nominū que dicūtur de deo aliud dicit de tri- xlviij
bus psonis ita q̄ de nulla eaz aliud de tribus
in summa q̄ de singulis. aliū ita de vna q̄ nō
de alijs. Exempli causa: h̄ nomen trinitas ita dicit de
trib⁹ in sūma: q̄ de nullo singillatim: qz pat̄ z fili⁹ z spūs
sanct⁹ sunt trinitas: sed nec pat̄ nec fili⁹ nec spūs sanct⁹ est
trinitas. Hoc nomē vero de⁹ ita dicit de trib⁹ in sūma q̄
de singulis: qz pat̄ z fili⁹ z spūs sanct⁹ sunt de⁹: z tā pat̄ q̄
fili⁹ q̄ spūs sanct⁹ est deus. Hoc aut̄ nomē pater: vel h̄ no-
mē fili⁹: vlt̄ h̄ nomen spirit⁹ sanctus ita dicit de vna psona
q̄ non de alia.

Nominū theologicoz alia appropriant vni p- xlix
sonere z nomie. alia nomie z nō re.. Verbi cau-
sa: hoc nomē pat̄ a p̄prietatē nomie z re: qz nec h̄ nomē pat̄
nec eius significatio alijs cōuenit q̄ patri. Similit̄ h̄ nomē
filius filio. Hoc nomē xō potētia ita apropiat p̄ri nō re
z nō re: vt sit a p̄prietatē dicēdi z nō essendi. Solus enī pa-
ter dicit potētia: sed nō est solus potētia: immo pat̄ z fi-
lius z spirit⁹ sanct⁹ sunt vna potētia. Similit̄ hoc nomen
sapientie appropriatur filio nomine z non re.

Hoc nomē p̄r de deo dictū aut p̄dicat psonā.
aut p̄sōalē p̄prietatē. aut relationē p̄ris ad fili-
um. aut relatiōes p̄ris ad creatas fm creatiōez:
aut relatiōez p̄ris ad homiez fm recreationē.
Verbi causa: cū dicit deitas ē pat̄ h̄ p̄dicatur p̄sōa de vssa
vt sit sensus: deitas est pat̄. i. ille q̄ generat: z fm h̄ s̄bstanti-
uas h̄ nomē p̄r: s̄b itellecto articulo: vt sic exponat gallice:
deitas ē pater. i. lipare. Nec mirandū si in diuinis psona
p̄dicat: cū in naturalib⁹ nō predicetur nisi rei proprietatē.

In naturalib⁹ enī aliqd predicat p inherentiā : qñ aliqd
oñditur alicui inherere vel cōuenire tñq̃ rei pprietas .
In diuinis xō vbi nihil inheret: nihil pcretiū oñdit: nec
ostenditur quid de quo: vel quid cui inhereat: sed quic
qd sit: vñ quomō se hēat. Et cū dicī: deitas ē pat̃: hñ nō at
tendit qd de deitate dicatur: sed qd ei inhereat: cū nil
ei insit: sed potius quid sit deitas. Unde ad interrogatio
nem factā de deitate quid ip̃a sit: cōuenientē respōdetur:
pater. Nō enī dicere possumus ibi predicari relationem
de deitate: cum deitas nec generans nec generata: nec p
cedens sit: nec relationes personales in deitate esse intel
ligantur: per quas deitas a patre vel a filio vel a spiritu
sancto distinguatur. Personalis vero pprietas predica
tur: cum respondetur ad hanc interrogatiōē: quid ē de
us generans: pater: vt similiter subintelligatur articul⁹:
et nomē substantiuetur. In naturalib⁹ autē personalis p
prietas dicitur pprius status persone: qui attenditur ex
concurso omniū substantialium et accidentalium rei qui p
dicatur hoc vocabulo plato: qui etiā propria qualitas a
gramaticis solet dici. In diuinis autē nō proprie sed p si
militudinē potest assignari personalis status vt psonalis
pprietas patris dicatur ei⁹ singularis stat⁹: q̃ attenditur
ex cōcurso deitatis: innascibilitatis: paternitatis: spiratio
nis: nec est nominis veri psonalis pprietas: sed quasi p
sonalis pprietas: nec facit quid vñ aliqd: sed quē . Nō
sūt autē ppria vocabula in sacra pagina quib⁹ isti psona
les status designantur: sed quedā circūlocutiones: vt de
us pater: deus filius: deus spiritus sanct⁹: que respondentē
ad interrogatiōē factā p quis: vt quis est pater: de⁹ pa
ter. quis est fili⁹: de⁹ fili⁹. q̃s est spirit⁹ sanct⁹: spū sanct⁹.
Nō enī ad interrogatiōē factā per quis debent responde
ri relationes: sed ad interrogatiōem factam per quomo
do: vt si quera^t: Quō se habz pat^r: cōuenientē respōdes: p̃
est pater fili⁹: similiter fili⁹ est fili⁹ patris. Unde et hñ nomen
pater adiectiue retentum: predicat relationem de patre:

Aliquando hoc nomen predicat relationē ad creaturas
fm creationē vt cum dicitur: Credo in deū patrē omīpo-
tentē. Aliquādo relationē ad hominē fm creatiōem: vt
cū dicitur: Pater noster qui es in celis &c.

Hoc nomē principiū aliquādo predicat pater- li
nitatē: aliquando spirationē: aliquādo relatio-
nē creatoris ad creaturas. Vt cū dicitur: pat est
principiū filiū: predicat paternitatē: relatiōz videlicet pa-
tris ad filiū. Cū dicit pater est principiū spiritus sancti h
p̄dicat spiratio: q̄ cōmūis p̄ri cū filio: s; quā pater & fili⁹
spirant sp̄s sanctū. Vñ equiuoce dici videt h nomē cum
pater dicit principiū filiū & spiritus sancti. Nec enī pat̄ni-
tas ibi spiratio predicat. Vnde nō videt posse vere dici
vnica prolatiōe: pater est principiū filiū & spiritus sancti: s;
pater est principium filiū: pater est p̄ncipiū sp̄s sancti. Et
fm hoc cōcedēdū est pater est principiū tantū filiū: & fm
hoc nō negat pater est principiū sp̄s sancti: sed illā signi-
ficationē qua hoc nomine principiūz p̄dicat spiratio fm
hoc etiā affirmari potest patrē esse principiū filiū & sp̄s
sancti. Potest tamē dici q̄ nō nisi origo que quodam mo-
do ptinet ad paternitatē & spirationē hoc termino princi-
piū pater p̄dicari: vt sit sensus: pater est principiū filiū et
sp̄s sancti: id est origo: & fm hoc nlla erit equiuocatio in
hoc nomine p̄ncipiū: sed nō est p̄ncipiū tam filiū q̄ sp̄s s̄-
ancti: Sicut posito q̄ socrates erit alb⁹ duob⁹ momētis: cō-
cedendū est q̄ socrates vtroq; duoz momētōz erit albus
aliqua albedine: sed nō alb⁹ aliq̄ duoz momētōz vtro-
q;. Similiter pater & fili⁹ dicunt vnū p̄ncipiū sp̄s sancti:
qz vna spiratiōe spirāt sp̄s sanctū. Scū dicit pat & fili⁹
sunt vnū p̄ncipiū sp̄s sancti: vtrūq; istoꝝ nominū: vnū p̄-
ncipiū: tenet adiectiue q̄tū ad significationē: q̄uis hoc no-
mē p̄ncipiū tenet subiectiue q̄tū ad vocē. Hoc etenī no-
men vnū: notat spirationis vnitatē: p̄ncipiūz vero notat
spirationē. Nec tamē vere potest dici: sunt vnus spirans.
Vnus enī ptinet ad psonā: pater aut & fili⁹ non sunt pso-

na spirās: nec possunt dici vnū spirās. Vnū enim p̄tinet
ad essentiā: pater autē et filius nō sunt vna essentia spirās:
essentia enī nō spirat. S; possūt dici duo spirātes vt duo
ponat substantiue: spirātes adiectiue: id est: duo qui spi-
rant nō tamē duo spiratores: spiratores enī poneret sub-
stantiue: et sic notaret spirationū pluralitas. h̄ylari⁹ tamē
dicit: spūm sanctū pcedere patre et filio auctoribus: s; au-
ctor ponit p spirantib⁹: substantiuum scilicet pro adiecti-
uo. Tropice enī locutiōes sustinēde sūt: nō extēdende.
Sed quis cōcedat patrē et filiū vnū esse p̄ncipiū: nō ta-
men est cōcedendū idē esse p̄ncipiū. Idē enī facit p̄ncipa-
liter intrinsecā relationē: et ita cū pater esset vnū p̄ncipi-
um spiritus sancti: filius esset idē p̄ncipiū spiritus sancti: et
ita nō solū spirationis sed etiā p̄sone in patre et filio vide-
retur esse idētitas. P̄terea cōcedendū nō est: patrē et fi-
liū esse aliquod p̄ncipiū spiritus sancti. Aliq̄d enī p̄titiuū
est. Sicut nō admittit: pater et fili⁹ sunt aliq̄s de⁹. Ad ter-
minū autē ita impprie positū nō admittit relatio: vt dica-
tur idē est vel nō ē: vel illud: vel aliud ē. Vnū quidā ex p̄-
te subiecti nō admittūt vt dicat p̄ncipiū spiritus sancti est
pater et filius. Termin⁹ enī ita improprie sumpt⁹ nō pōt
sumi ex p̄te subiecti: quis impprie ponat ex p̄te p̄dicati.
Alij dicūt ideo ex p̄te subiecti sumi nō potest: q; adiecti-
ue tenet. Adiectiuū enī adiectiue retentū nō potest sup-
ponere. Sed hec nulla videt ratio. Quis enī adiectiuū
est significatione: tamē est subiectū voce: sicut hoc nomē
dñs: hoc nomē auctor. Alij admittūt p̄ncipiū spiritus san-
cti est pater et filius: dicentes ibi fieri sermonē de spiratio-
ne: que est pater et filius: sed filius est spiratione p̄ncipiū
spiritus sancti: et ita spirat spiritus sanctus: sed nullo modo h̄
admitti debet: p̄ncipiū spiritus sancti est pater et fili⁹ vel et
pater et filius: quia aut ita fieret suppositio pro essentia et
ita falsa esset locutio: cum essentia non sit p̄ncipiū spi-
tus sancti: nec spiret spiritus sanctum: aut de persona et ita
falsa esset locutio: aut de pluribus personis: ita vt hoc
nomē p̄ncipiū teneret collectivē: s; nlla eēt rō: q; h̄ nomē

p p lib^o sumeret p^ois. Tñ pcedim^o vnū pncipiū spūsa
cti ē p^o: vnū pncipiū spūsccti ē fili^o: s nō idē: ne idēitas p
sone intelligat: nec aliū: ne spiratiōis plalitas notet. Tñ
pcedēdū ē pncipiū spūsccti ē p^o r idē nō ē fili^o: pncipiu^o
spūsccti ē p^o r nō est fili^o: nō tñ pncipiū spūsccti nō ē fili^o.
Tludret ei nō solū p^oa: s etiā spiratō fmoueri a filio: g
qz spūscctūs vna spiratiōe spirat a p^oe r filio: sustineri
pōt qd b: in hymno: vn^o p^oi cū filio. i. vna spiratiōe spira
tus a p^oe r filio: r vn^o notat vnitatē spiratiōis. Si tñ ibi
iueniat p^ois manifesta est locutio: vt esset sensus: vn^o spi
ritus p^ois r filij. Sūt tñ q corrigūt dicētes: vnū patri: id
ē: vni^o eēcie cū p^oe r filio. Relationē vero creatoris ad
creaturas p^odicat pncipiū cū dicit: de^o ē pncipiū creataz.
Nominū q appropriant p^ois noīe r re: alia dī li
cu nē p positionē: alia p negationē. Tlervi cau
sa: h nomē pat p positionē: h nomē inascibil p abnegatio
nē. Itō enī pat dicit inascibil p positionē: p^oprietatis: s
p abnegationē originis: vt sit sensus: pat est inascibilis:
id est: nō est ab aliq. Silit h nomē ingēnit^o. Itēc aut noīa
pueniūt patri: vt nō remoueat natiuitas s origo. Rega
tiones enī pluriū sūt negatiue qz positiones positiue. Tñ
spūsanct^o nō dicit inascibil nec ingēnit^o: qz habet esse p
originē: pōt tñ dici nō genit^o v^o nō eē genit^o. Sūt enī q dī
cūt inascibilitatē eē p^oprietatē: s i^o p^oprietas ē q p^o discer
nitur a filio r a spūscctō: relatio est: r si relatio ē: correla
tionē videt habē: g aut filiatiōz aut aliā: si aliā a filiatiōe
r p^ocessiōe: p^oles eēnt p^oales p^oprietates qz vna. Si xō fi
liationē: hz correlatiōz: aut ista relatō hēbit duas relatio
nes aut inascibilitas erit p^onitās: qd ē ipossibile: qz vt ait
Augustin^o: aliū eē est patrē: aliū inascibilē. Itō enī in eo
q qd est p^o: est inascibil: pōt ei eē p^o r habere originē ab
aliq. p^oretea nascibil r inascibil poti^o vidēt eē opposita
vt affirmatio r negatio: v^o p^ouatio r habit^o: qz vt relatiua:
r ita inascibilis nō dicit relatiue ad nascibilis vel ad fili
us. Si autem hoc nomine inascibilis predicatur de pa
tre aliqua p^oprietas in eo q nō est: ab aliq eadē ratione

si sumas vocabulū de spiritusfacto p̄dicatur pprietas: vt dicatur ingenitor: quia nullus ab eo p̄cedit vel generatur. Sciendū autē q̄ nascibilis et innascibil nō opponitur vt p̄uatio et habitus: sed vt affirmatio et negatio. Priua-
tio enī nō habet locū in diuinis: quia aufert habitū et im-
portat debitū. Quē enī dicitur iste est cecus: sensus est nō
habet visū: cū habere debeat. Opponunt ergo nascibilis
et innascibilis: vt affirmatio et negatio: sicut finitū et infinitū:
hoc enī termino innascibilis nō aliquid p̄dicatur: s̄
potius remouetur.

liij **H**ec locutio spiritus sancti aut p̄sonā: aut p̄so-
nalem pprietatē: aut relationē in diuinis pre-
dicat. Personam quidē cū dicitur deitas est spiritus
factus. Personale pprietatē ad interrogationē factā p̄ q̄s:
vt cū dicis: Quis ē in trinitate tertia p̄sona? Et respōde-
tur: Spiritus sanctus. Relationē cū dicis: spiritus sanctus ē spi-
ritus sanctus patris: ac si dicatur: pater spirat sp̄m factū.
Hec enī circūlocutio spiritus sancti nō pprie dicitur rela-
tiue: sed specialiter fuit inuēta ad circūloquendū p̄sona-
lem pprietatē spiritus sancti: et sumeretur p̄ maiore īm p̄-
prietatē ad p̄dicandū de p̄cessionē qua spiritus sanctus
p̄cedit a patre et filio. Pertractatis his q̄ nominib⁹ p̄-
sonalibus appropriant nomīne et re: agendū est de illis q̄
appropriantur nomīne et nō re. Sciendū est cū vna sit po-
tētia patris et filij et spiritus sancti: hec nomina potētia: po-
tens: omnipotētia: appropriant patri: non res
nomīnis. Hac aut ratiōe fit appropriatio hui⁹ nomīnis po-
tentia et aliorū p̄dictorū nomīnū: ne pater videat esse im-
potentior filio: cū in naturali generatione patres ratiōe
antiquiores soleāt esse impotentiores filiis. Vel q̄ nihil
est cuius pater auctor nō sit: filij per generationē: spiritus
sancti p̄ spirationē: alterius rei p̄ creationē: vt penes pa-
trem insinuetur cōsistere auctoritas: ei appropriatur po-
tentie vel omnipotētie nomen.

liiij **I**lle solus est omnipotēs: qui potest omnia: q̄

posse est aliquid posse. Hoc soli deo conuenit: ipse enim solus potest omne illud quod posse est aliquid posse. Unde quis peccare non possit: non tamen in hoc derogat eius omnipotentie: quia posse peccare: potius est impotentie quam potentie: est enim ex infirmitate. Sed nonne adam ante peccatum peccare potuit nec tamen infirmitatem habuit? Ad quod dicitur: quod infirmitas dicitur ut priuatio et ut negatio. Quando ut priuatio notat viciū et tollit firmitatis habitū: qualiter adam infirmus fuit post peccatum. Quando ut negatio concipitur viciū non insinuat: sed tantum habitus firmitatis tollitur: qualiter adam infirmus fuit ante peccatum: non quia haberet aliquam infirmitatem: sed quia non habebat firmitatem. Deus autem nec est infirmus aliquo vitio: eo quod aliquam impotentiam habeat: vel qui firmitatem non habeat. Sed nunquid concedendum est quod posset currere vel ambulare: non quia duo implicantur: potentia: et corporale exercitium: quod circa deum intelligere est nefarium: non tamen ideo minus est omnipotens: quis tales actiones non exerceat: tamen eius potentie sunt subiecte: et eas facit auctoritate non actione. Ad solū potest omnipotens: quod eius iusticie: ei⁹ lv
potentie: eius misericordie conuenit. Si quid enim contra potentiam esset vel fieret: vel contra iusticiam: vel contra misericordiam: illud omnipotens non potest: quia hoc omnipotentie derogaret.

Deus omnipotens dicitur: quia potest non que lvi
sunt vel que fieri possunt: sed etiam ea que fieri non possunt. Potest enim multa que sunt impossibilia secundum inferiorem causam: vel secundum naturam possibilis: sunt tamen secundum superiorem causam.

Quicquid est possibile secundum inferiorem causam: est possibile secundum superiorem: sed non conuertitur. Pos- lvii
sibile secundum inferiorem causam dicitur: id quod potest fieri secundum cursum nature: ut hominem de homine: bouem de boue nasci. Dicitur etiam possibile secundum naturam: quod quis non fiat secundum causas inferiores: tamen in consuetudine est ut fiat: ut animam crea-

ri. Animam ergo creari fm naturam dicitur: quia fieri so-
let. Consuetudo aut altera natura dicit. Unde si in psue-
tudine esset hominē suscitari a mortuis: mortuū suscitari
diceretur possibile fm naturā ppter cōsuetudinē quā vo-
camus alterā naturā. Possibile vero fm supiorem causā
dicitur id qđ supior causa: id est: de^o facere pōt: q̄uis in
natura nō sit vt fieri possit: vt asinā balaaz loq: ⁊ virginē
parere: ⁊ huiusmodi. Illud autē qđ possibile est fm natu-
rā: dicit simpliciter possibile: qđ xō dicit possibile fm supe-
riorē causā: nō simpliciter dicit possibile: s; deo possibile.

lviii) **O**mne impossibile fm inferiorē causam. ad qđ
sequit impossibile fm supiores. est impossibile
deo. Impossibile fm inferiorē causam dicit illud qđ
nō potest fieri fm cōsuetū cursū nature: vt virginē pare-
re. Impossibile xō fm superiorē causā dicit illud: qđ nō
facere pōt superior causa: id est: de^o: vt deū nō esse bonū.
hoc enī nō potest facere deus vt nō sit bon^o: hoc enī es-
set diuine maiestati derogare. Et sic omne impossibile fm
superiorem causam est impossibile fm inferiorē: sed non
econuerso. Truncū enī esse vitulū est impossibile fm le-
gem nature: posset tamē deus naturā trunci a trunco re-
mouere: ⁊ aliā apposita ei imprimere: q; si fieret: trunc^o de-
sineret esse truncus: ⁊ incipet eē vitul^o: licet ⁊ hoc fieri sit
cōtra naturā: tamē cū factū eēt qđ prius naturaliter erat
truncus nō cōtra naturā esset vitul^o. Sed q; albū manēs
albū sit nigrū impossibile est: nō solū fm inferiorē causā
sed etiā fm supiorē. Licet etenī deus circa subiectū pos-
set alterare naturā: vt de aqua vinū fieret: tamē id nō po-
test vt cum; quid singulariter sit aqua sit vinū: cum sit al-
bum sit nigrū: aut cum sit nō sit: q; si esset albū dum esset
nigrū deus sua auctoritate faceret vt nō eēt: qđ sua aucto-
ritate fecerat vt esset: igitur sibūpsi esset dissidens: qđ est
impossibile. Et ita omne impossibile fm inferiorē causam:
ad qđ sequit impossibile fm superiorem causā: est impos-
sibile deo. Similiter pōt cōcipi illd qđ dicitur a hieron^y.

Cum deus possit omnia: nō pōt d corrupta facere virginē:
id est: nō potest facere deus: vt aliqua simul corrupta sit
et virgo. S; querit cū magis discrepēt in naturis creator
et creatura q̄ albū et nigrū: ista enī in nullo genere cōue-
niunt: albū vero et nigrū in genere subalterno: quomodo
deus potuit facere: vt deus existēs deus eēt hō: et nō po-
test facere: vt albū manēs albū sit nigrū. Ad quod respō-
detur q̄ res incipit eē aliquid vel alicuiusmodi duplici-
ter: aut per solā concretionē: aut p alterius rei ad se vnionē.
Verbi causa: Aliquid incipit eē arbor p cōcretionē sub-
stantialis pprietatis ad subiectū: q̄ scilicet s̄biecto cōpo-
nitur fm q̄ subiectū incipit eē arbor. Deus x̄o incipit eē
homo: ex eo q̄ humana natura vnita est diuine nature.
Sic ergo potuit deus facere vt de⁹ manēs eēt homo: per
hāc vnionē scilicet humane nature: sed hoc nō potuit fa-
cere per solam cōcretionē: vt humanitatē diuine persone
cōponeret: et nō hominē: id est: corpus et animā p̄sonē vni-
ret. Si h̄ nō potuit facere vt albū manēs eēt nigrū: s; qua-
dā ineffabili vnione: fm quā vniuit humanā naturā diui-
ne: vniret nigrū albo: vt sic dicat: de⁹ est hō: ita vere pos-
set dici: albū est nigrū. S; h̄ nō posset fieri p solā p̄cretio-
nē: sine albi et nigri vnione: vt albo manēte albo imprime-
ret nigredo et nō gr̄a nigri qd̄ imp̄meret albo vniretur.

Non si veritas est in essentia. possibilitas est in li-
natura. Sensus est: non om̄e quod est verū est possi-
bile fm naturam: vt ea que fiunt fm superiorem causā:
vt asinam balaam loqui. Hoc considerantes quidam nō
concedunt om̄e verum esse possibile: negantes q̄ si ali-
quid sequitur ad aliud: et antecedens est possibile q̄ con-
sequens sit possibile. Verbi causa: ad hoc enuntiabile:
deū facere asinā balaam loqui: sequit̄ asinā balaam loq̄:
nō tū si hācedēs ē possibile p̄sequēs ē possibile. Dicūt
enī q̄ ad possibile fm naturā sequit̄ aliqd̄ possibile fm na-
turā: s; nō ad possibile s; sup̄iōrē cāz: seq̄tur possibile fm
inferiōrē cāz: s; ad possibile s; inferiorē sequitur possibile

fm superiore. Dicunt enī q possibile est deū facere asinā
balaaz loqui: nec tamē possibile est asinā balaā loqui: qz
ibi iueniret possibilitas fm natāz. Sūt autē qdā ita ipossi-
bilia: q ipossibile est ea fieri anteq̃ fiant: z postq̃ facta
sunt impossibile est ea fieri fm naturā: vt anteq̃ asina ba-
laam loqueretur impossibile erat asinā balaā loqui: z dū
loqueretur impossibile erat fm naturā eam loqui. De ta-
libus dicunt predicti ea impossibilia esse anteq̃ fiant: z
dum fiunt. Sunt z alia q̃ anteq̃ fiant impossibile est fieri:
sed postq̃ fiunt sunt possibilia: vt istū qui est cec⁹ videre
est impossibile: sed postq̃ videt possibile est euz videre.
Elidet enim fm naturales potentias. De talibus dicūt il-
li q impossibile est ea fieri anteq̃ fiāt: sed postq̃ facta sūt
possibilia sunt. Sed meli⁹ est vt dicam⁹: omne veruz esse
possibile: vt sicut verū ampliatur ad ea que fiunt fm su-
periozem causam ita z possibile. Uerū enī est species pos-
sibile. Nec ergo concedēdū est q aliqd sit possibile: nisi i
veritate sit vel fm naturā fieri possit. Unde nō est cōce-
dendū: deū facere asinā balaā loq̃ esse possibile: que nec
in veritate ē: nec fm naturā fieri potest. Sed tamē cōce-
dimus deuz hoc facere posse: vt fiat sermo de re nō de di-
cto: z sic verū fuit z possibile asinā balaam loqui: sed mo-
do nō est ver⁹ neq̃ possibile.

Omnipotēs nil nō potest qd potuit. nil nō po-
te fuit quod potest. Sensus est quicqd potuit de⁹ po-
test: z econuerso. Sed obijciť sic. Sed deus potuit facere
mundū nō fuisse: ergo potest idē: nō sequit⁹: potest enī fa-
cere quia mund⁹ nō fuisset nō est aliquid posse. De⁹ autē
nō posset facere q mund⁹ nō fuisset: hoc enim esset cōtra
suam potentiā. Cū enī mundus sua auctoritate fact⁹ sit:
si faceret q mund⁹ nō fuisset: sibi dissidens esset. Sed qe-
quid sibiectū fuit eius potentie eidē est sibiectū: z econ-
uerso. Cū ergo dicat quicqd potuit pōt: quāvis absoluta sit
dictio: nō tamē absoluta intelligētia: sed huiusmodi ver-
bum exigit infinitiū: sicut et xba affectiua: vt sit sensus:

Quicquid potuit facere potest facere vel fecisse. Vel simpliciter potest concedi: quicquid potuit facere potest facere: et quicquid potest facere in a: potest facere. Non in a potest facere: quicquid potuit facere in a. In a enim potest creare animam petri: sed non potest eam creare in a: cum verum sit eam esse: sed ipse in a posset facere ut non esset: et in eodem tempore posset facere ut iterum esset: sed in a non posset facere ut nunc primo esset: in hoc enim sibi esset dissidens.

Opera trinitatis in diuisa sunt. Sensus est: Quicquid operatur pater: operatur filius: operatur spiritus sanctus: hec vniuersitas est accommodata: circa opera que a deo fieri possunt: ut sit sensus: Omne opus quod est subiectum potentie patris: est subiectum toti trinitati. Si quis vero obijciat: quod potest generare pater: filius vero non: et ita potest pater aliquid quod non filius. Non valet obiectio. Patrem enim generare posse non est patrem posse aliquid: sed potius patrem posse esse ad aliquid. Potentia autem generandi in patre est ad hoc ut generet: in filio ad hoc ut generetur: eadem in spiritu sancto est ad hoc ut procedat. Nec hoc concedendum est potentiam generandi esse in filio: quia duo implicantur: potentia et generatio: et secundum hoc videretur potentia esse in filio ad generandum. Concedi tamen potest: quod potentia generandi sit in patre: et eadem sit in filio. Pronomen enim non refert nisi potentiam sine nota relationis.

Nil contra voluntatem illius fieri potest: qui nil nisi bonum velle potest. hec regula satis patet: quod ut ait Augustinus. Omnia quecumque voluit fecit. Voluntas autem dei multiplex dicitur. Aliquando enim voluntas dei dicitur auctoritas eius: et ita aliquid velle est nil aliud est quam aliquid eius auctoritate existere. Per quamdam methaphoram operatio eius dicitur voluntas: quia opus solet esse signum voluntatis operantis. Luz ergo deus vult hoc diuina vltima predicatur et copredicatur effectus in re. Contra hanc voluntatem nil fit. Etiam id quod subiaceret diuine voluntati dicitur voluntas: et contra hanc voluntatem nihil fit. Quod enim aliquid subiaceat volun-

tati dei et non fiat impossibile est. Item voluntas consili-
um dicitur: vt ibi: Omne hominem vult saluum fieri: id est:
consultat: et contra hanc voluntatem multa fiunt. Multa
enim consuluit deus que non eueniunt. Voluntas etiam
permissio dicitur: secundum quam deus dicit velle mala: id est:
permittere. Unde non est malum in ciuitate quod deus non faci-
at: id est: non permittat: eadem ratione quod non velit. Con-
tra hanc voluntatem nihil fit: quod vt aliquid subiaceat volun-
tati dei: permissioni dei: et non fiat: est impossibile. Nihil er-
go fit contra voluntatem dei que deus est: sed multa preter
voluntatem que consilium dicitur. Pertractatis his que de
potentia dei et voluntate dicenda erant: agendum est de sa-
pientia cum vna sit sapientia trium personarum. Tamen hoc no-
men sapientia appropriatur filio: vel quia preedit a patre
tanquam sapientia a mente: vel ne videatur minus sapiens pa-
ter: sicut solet fieri in naturali generatione.

lxiii

**Prima subsubstantia non recipit magis vel mi-
nus.** Prima substantia dicitur vltima: que est substantia sub-
stantiarum: forma formarum: causa causarum. Hec substantia in
nullo recipit magis vel minus: nec in potentia: quia quic-
quid potuit potest: nec in voluntate: nec in substantia quod
quid enim voluit vult. Verbum enim voluntarium exigit verbum
infinitum: et ideo varius potest esse intellectus: cum dicitur
quicquid voluit vult. Si enim sic intelligas: quicquid vo-
luit esse vult esse: falsum est: si vero sic: quicquid voluit ef-
se vult fuisse: verum est. Simpliciter tamen concedendum
est: quod quicquid voluit vult. Similiter diuina sapientia vlti-
ma scientia non recipit magis vel minus. Sed notandum est.
quod scientia aliquando dicitur diuina vltima: que nullo modo
in scientia variari potest: non enim vno tempore potest esse magis
sciens quam alio. Scientia autem aliquando dicitur scita: et
secundum hoc forte scientia dei potest augeri vel minui. Sed quod
ritur vtrum plura possit scire quam sciat: quod videtur posse pro-
bati. Plura potest scire esse: quam sciat esse: ea autem sola sci-
untur que sunt: ergo potest plura scire quam sciat. Et conuerso

videtur probari q̄ non: quia infinita est ei⁹ scientia: ⁊ in-
finita subiacent eius scientie. Item omnia possibilis ⁊ im-
possibilis in noticia dei sunt: ⁊ ita omnia scientie eius sub-
iecta sunt. Item si scientia proprie dicatur eorū esse que
sunt: cum ipsa proprie verratur circa enūciabilia: si deus
incipit scire vnū contradictorie oppositorum desinit scire
oppositum: et ita non potest plura scire q̄ sciat: sed sicut
de alijs verbis dictum est: hoc verbum scire exigit infini-
tuum modū. Si ergo sic intelligas: nō potest plura scire
q̄ sciat: falsum est. Si vero sic: non potest de pluribus ha-
bere sciētia q̄ habeat: verū est. Cū ḡ dicis: quicqd semel
scit de⁹ semp scit: intelligēdū ē fuisse: vel esse: vel futurū
esse. Quedā em̄ scit eē qd sciet fuisse: et sciet fore qd sciet
esse ⁊ fuisse: ⁊ sic de quocūq̄ habet sciētia semel ⁊ semp.

Diuina prouidentia falli nō potest. Sicut sciētia
dei non potest augeri vel minui: ita nec falli. Si enim vt
dicit Aristoteles: Omnis sciētia impermixta est falsitati:
multo magis sapiētia dei. Et ita impossibile est nō eueni-
re: que deus prouidit: non q̄ dei prouidentia euentui infes-
rat necessitate ⁊ ita auferat liberū arbitriū libertatē: s̄ qz
hoc esse nō pōt: scilicet q̄ prouiderit ⁊ nō eueniat: nō q̄ pro-
uidentia diuina sit causa euentuū astringēs: sed causa co-
mitās: causa sine qua non. Unde sequitur hec regula.

Necessariū est euenire quod deus prouidit: ne-
cessitate cōsequēdi nō cōsequētis. Non enī ne-
cessariū est illud qd prouisum est euenire: sed hoc tantū
necessariū est vt eueniat si prouisum fuerit: vt sit necessitas
cōsequētie: nō partis ypothetice. Sicut enim hoc totum
est necessarium: socratem moueri si currit: non tamen ne-
cessarium est socratē moueri vl̄ currere: similiter nō est ne-
cessariū deū prouidisse qd futurū est vl̄ p̄destinasse qd sal-
uādū est. Deū enī p̄destinasse q̄uis sit dictū de p̄terito:
tamē spectat ad futurū: sicut nō est necessariū antixpm
fore venturū. Ex hac sequitur hec regula.

lxvi Ad necessitatē superioris cause sequit̃ necessitas inferioris. sed non conuertitur. Dupliciter autem dicitur necessariū fm̃ superiorē causam: vel illud qđ superior causa impedire non potest: vt deum esse sapientē vel bonū. Vel qđ ita sit auctoritate superioris cause: et non ministerio cause inferioris: ita qđ inferior causa impedire non potest: vt virginem parere. Quia enim virgo manens virgo pareret ita factū est dei auctoritate qđ inferior causa ad hoc efficaciter opari nō poterat nec impedire. Ipsa quidem per libertatē liberi arbitriū potuit impedire ne pareret: s̃ nō potuit impedire quin manēs virgo corpore et mēte pareret. Unde dicit auctoritas: qđ pphetiā p̃destinatiōis necesse est omnib⁹ modis adimpleri: id est: nulla inferiori causa potest impediri. Similiter aliquid dicitur eē necessarium dupliciter: fm̃ inferiorē causam. Vel quia inferiores cause ad hoc operant̃ vt hominē eē animal: vel quia inferior causa impedire nō potest quin sit: vt firmamētū moueri. Necessitas autē que sit fm̃ superiores causas: dicit̃ necessitas absoluta: illa vero que sit fm̃ inferiores causas dicitur determinata: fm̃ qđ testatur philosophi: Absoluta sequit̃ determinata. Unde si necessarium est fortē moueri: necessariū est ipsum moueri dum currit. sed nō cōuertitur. Apud aristotelē autē necessitas determinata dicitur que nō simpliciter pponitur: sed cum determinatione: vt fortē moueri dum currit. Scđm superiorē causam necessariū dicitur generalē hominū resurrectionē eē futurā: quia sola auctoritate dei fiet: nec aliqua inferior causa impedire potest. Iuxta hanc opinionem sunt qui dicunt necessariū fuisse christum dixisse verū: postqđ dixit petro: anteqđ gall⁹ cāter ter me negab: qđ talis dixerat qđ mētiri nō poterat. Sz h̃ videt̃ eē falsū: qđ inferior causa poterat impedire ne verū eēt: poterat em̃ petrus nō negare. Ad hoc etiā sic opponit̃. Si christus dixit eueniet: sed necessariū est xpm̃ dixisse: qđ necessariū ē euenire. Sz hoc iuxta prefatam opinionē sic soluitur. Si ali-

quid sequitur ad aliud: et primum est necessarium necessitate nature: alterum est necessarium necessitate nature. Sed non si aliquid sequitur ad aliud et primum est necessarium necessitate persone ultimum est necessarium necessitate nature. Sed christum dixisse verum est necessarium: quasi gratia termini: ratione scilicet persone: et ad talem necessitatem persone non sequitur necessitas nature. Item sic opponitur. Aliud est necessarium et aliud est possibile: ergo potest esse verum cum illo. Potest dici quod non fuit necessarium christum aliquid dixisse vel nunciassse: quis enim hoc dictum videat esse de preterito tamen spectat ad futurum: sicut hoc dictum: Platonem qui erit albus fuisse lecturum non erit necessarium. Unde nec necessarium est sortem dixisse verum quia hoc dixit: potuit enim non enunciasse: id est, nec verum nec falsum fuisse vel dixisse.

Necessitati superioris cause cedit necessitas inferioris. Potest enim superior causa regule nature derogare. Tamen Iulianus dicit: quod creator factus est creatura: non est nature ratio: sed potestatis exceptio. Tamen antequam virgo pareret: necessarium erat virginem non parere. Sed huic necessitati superior causa derogavit: cum virgo peperit. Similiter dicunt quidam necessarium fuisse lazarium saluari postquam decessit: sed postquam reuixit non fuisse necessarium: potuit ei peccare: et ita cum mortali peccato decedere. Sunt alij qui dicunt non fuisse necessarium lazarium saluari postquam decessit: quia mors illa prima naturalis non fuit sed miraculosa: nec adhuc ad brauium puenerat: sed quasi de medio stadio exceptus fuerat et dignitas meriti ex futura vita pedebat. Hos dicimus necessarium fuisse lazarium saluari postquam decessit: nec postquam reuixit peccare potuit: fuit enim peccati fomes in ipso pro morte extinctus. Sicut patri appropriatur hoc nomen potentia: filio hoc nomen sapientia: sic spiritui sancto hoc nomen bonitas: quis illorum trium sit vna bonitas. Quia hoc nomen spiritus sanctum cum videatur esse tuum vel superbie: ne hoc aliquis suspicaret in spiritu sancto: hoc nomen bonitas ei appropriatur. lxvij

est donum patris et filij in quo nobis dat̃ multiplex vsus
gratiarũ: per quod est bonũ omne id quod est bonũ.

lxvij

Omnia inq̃tũ sunt: bona sunt. Regula ista a
ml̃tis pponit̃ et a paucis intelligit̃. Unde et Boecius ad
Johãnẽ dyaconũ de interpretatiõe huius regule librũ cõ-
scripsit: diligẽt ostendẽs quõ om̃ia inq̃tũ sũt bona sũt:
et an substãtialit̃: an accedẽtalit̃: an alio modo bona sint.
Unde solet queri an aliq̃d naturale attribuãt subiecto:
cũ dicit̃: Om̃ia inq̃tũ sunt bona sunt. Si naturale: an sub-
stantialit̃: an accidentale. Si substãtiale illud erit su-
peri⁹ ad hoc genus substãtia: quia om̃is substãtia bonũ:
sed nõ conuertit̃. Simili modo superi⁹ erit ad omne p̃di-
camentũ: et ita omnia reducunt̃ ad vnũ. Item si substan-
tiale ẽ: aut est gen⁹: aut species: ṽl differẽta. Si gen⁹ (vt
iam dictũ est) superius erit ad genus generalissimũ. Si spe-
cies in quo p̃dicamento cõtinebitur q̃ de omnib⁹ p̃dica-
tur: Si vero differẽtia: cuius generis erit cõstitutiuũ vel
diuisiuũ. Item cũ solius dei substantia bonitas sit: si cu-
iuslibet rei bonitas in eo q̃ est: substãtia est: om̃is res i eo
q̃ est: deus est. Si vero accidentale ibi p̃dicatur: nõ omnis
res in eo q̃ est: bonũ est. Quia vt alia Boeciũ regula testa-
tur: aliud est esse aliq̃d: et aliud est esse in eo q̃ est: hic effi-
accidẽs: ibi substãtia p̃dicat̃. Sensus est: cũ aliquid sim-
pliciter predicat̃ de aliq̃: p̃t accidens p̃dicari: vt cũ dici-
tur. Sortes est alb⁹: s̃ cũ addit̃ in eo q̃ est: res que p̃dica-
tur ostenditur esse substantia eius rei de qua predicatur:
vel illius a qua subiectuz sortitur. Ut cũ dicit̃: hoc opus
est eneuũ: in eo q̃ est: p̃dicatur substantiale eris. Cũ vero
dicitur: hoc opus est humanũ: in eo q̃ est p̃dicat̃ id q̃ est
esse eius a quo hoc opus habet esse scz natura hominis.
Unde dicimus: q̃ nil quod sit accidentale vel substan-
tiale creature predicatur: cũ dicit̃: Om̃ia inq̃tũ sunt bo-
na sunt. Ibi enĩ p̃dicatur diuina vsia: non essentialiter s̃
denominatiue: scilicet per quandam denominatiuã trãs-
positionẽ: vt dicantur omnia esse bona: quia sunt a sum-

mo bono. Ut sicut cum dicitur demonstrando hominem:
hec natura est humana: et demonstrando opus hominis:
hoc est opus humanum: idem predicatur in his duabus: sed
alio et alio modo. In prima enim predicatur hec species homo
essentialiter: in secunda denominatiue. Ut sit sensus: hoc opus
est humanum: id est: habet esse a re humane nature. Simi-
liter cum dicitur: deus est bonus: predicatur de deo diui-
na bonitas essentialiter. Cum autem dicitur: omnia in quantum
sunt bona sunt: eadem diuina bonitas predicatur deno-
minatiue. Ut sit sensus: omnia in quantum sunt habent es-
se a re cuius esse est summa bonitas. Et ut expressius dicam:
habitus essendi a bono principio predicatur in hac pro-
positione. Iuxta hanc regulam dicimus omnem actionem
in quantum est esse a deo: sed per priuationem debiti finis fie-
ri malam. Quia enim actio est: hoc habet a deo: sed quod de-
bito fine priuatur hoc habet ab homine: quia ut ait Augusti-
nus: Deus facit ut homines faciant ea que conueniunt: sed
homines faciunt ut ea non conueniant que ipsi faciunt.
Similiter dicimus quod omnis potestas: omnis scientia a deo
est: sed non ad usus potestatis vel scientie. Ars enim ma-
gica in quantum in se est: a deo est: scilicet talis scientia: sed quod
aliquis abutitur ea non est a deo. Potest enim aliquis ad-
discere artem magicam non ad electionem: sed ad fu-
gam: et eam potest docere propter eundem finem. Simi-
liter et de scientia hereticorum. Sed quomodo potest esse
bonum quod nemo potest bene uti? Arte autem magica nul-
lus potest bene uti. Non ergo videtur quod a deo sit vel quod
bona sit. Ad quod dicimus quod aliquis potest ea bene uti
eam docendo: et ea que ibi sunt representando: dummodo
ad bonum finem dirigant. Sic ergo vniuersaliter verum
est omnia esse a deo tam subiecta proprietatum quam pro-
prietates subiectorum. Sequitur.

**Quis finis bonus est: ipsum quoque bonum licet
est.** Hec regula videtur esse contraria huic regule

Boetij qui ait: Cuius finis bonus est ipsius quoque malum
est. Sed duplex est finis. Est enim finis consumptionis:
et est finis consummationis. Si finis consummationis bonus est
et res ipsa cuius est finis bona est: ut si alicuius deus est fi-
nis consummans: ipsum quod bonum est. Sed cuius rei finis
consumens bonus est: ipsa res mala est: ut si peccati finis
consumens bonum est: peccatum malum est. Omnis ergo res
cuius causa finalis fuerit bonitas dei bonum est. Ipse autem sola
bonitate ductus omnia fecit: et ita cuiuslibet rei finalis cau-
sa bonitas dei est. Et ita quodlibet bonum est quod: etiam de ma-
la actione bonum elicit. Quia quod summe bonum est: nunquam mala
eum permetteret nisi ex malis bona eliceret. Clerum est etiam ge-
neraliter quod cuius actionis finis bonus est: ipsa actio bona
est. Si quis enim bonum et debitum finem actioni sue constitu-
it: ipsa actio bona erit. Similiter si malum mala actio erit.
Quis enim quidam iudeorum habentes zelum legis sed non finem
scientiam interfectionis christi voluerunt bonum constituere
finem: scilicet deum: non tamen constituerunt. Voluerunt
ergo ex zelo dei suam actionem dirigere in deum: sed non
direxerunt: quia scientia caruerunt. Sicut aliquis vult diri-
gere sagittam suam in ceruum: et ad hoc nititur: tamen sa-
gitta obliquatur. Iudei etiam qui crucifixerunt christum
videntur bonum finem constituisse sue actionis scilicet pas-
sionem christi: sed quia passio domini bona fuerit in se et san-
ctissima: et humano generi fructuosa: tamen eam non con-
stituerunt sue actionis finem: propter bonum ipsius passio-
nis: sed ut malum christo inferrent: et ita eadem passio quod
fuit bonus finis prophetis qui christi desiderabant passio-
nem: propter consequentem utilitatem. fuit malus finis iudeis:
propter actionis depravationem et modum. Similiter si iste fu-
retur ut subueniat matri: finis furti malus est: quia quod
subuenire matri bonum est: taliter tamen subuenire malum
est: et est malus finis huius actionis. Unde nascitur hec regula.
Unius actionis diuersi fines esse non possunt. Hoc est falsum
iste lucrat numerum ut subueniat pauperi et ad hunc finem dirigit

actū. Ad supremū etiā finem dirigi eundē scilicet ad de-
um: sed qñ alter p̄p̄t alter v̄trobīq; tātū. Cū enī vnū
dicitur tale gratia alterius vnū ⁊ alterū nō dicunt talia.
Vnde cū pulmo dicat rationabile gratia anime: nō dicū-
tur rationabilia pulmo ⁊ anima. Et cū sacerdos dicatur
audiri p̄p̄t vocē: nō dicuntur duo audibilia: sed poti-
us vnū audibile. Sic quis diuersi sūt fines hui⁹ actiōis:
nō tamē aduersi: quia vnus refertur ad aliū: ⁊ ita potius
vn⁹ finis q̄ plures fines esse dicunt. Vel dicere possum⁹:
q̄ tam hoc q̄ illud est finis actoris: nō vnus finis v̄l plu-
res fines. Sed nunq̄d iste qui incipit ire ad ecclesiam cau-
sa orandi: consequēter mouet gressū ad videndā mulie-
rem: videt ad cōcupiscendū eā: sue actionis duos cōtrari-
os constituit fines boni ⁊ mali. Iste etiā qui docet sacra
paginā p̄p̄t emolimentū tpale p̄tīm etiā p̄p̄t deū. Ad h
dicim⁹ q̄ alia ē singularis actio qua primo mouet vt eat
ad ecclesiā: ⁊ illa bona est ⁊ bonū habet finē. Alia vero q̄
mouetur ad videndū mulierē: ⁊ illa mala ⁊ malū habz si-
nem. Similiter ille qui docet sacra paginā: aut principa-
lem finē cōstituit deū: aut tpale emolimentū: si deū actio
bona ⁊ finis bonus: ⁊ ita vnus solus est finis. Si tēporale
emolimentū: vnus solus est finis ⁊ ille est malus.

Omne meritū est volūtariū. aut volūtate ori- lxxi
ginis. aut ab origine voluntatis. Omne enī me-
ritum siue bonū siue malū: aut habet voluntatē p̄cedēte
aut comitatē: ⁊ ita volūtariū est aut volūtate a qua: aut
voluntate cū qua. Verbi causa: iste vult interficere ho-
minē ⁊ interficit: interfectio ipsa q̄ est meritū eterne pene
ex voluntate comitatē p̄cedit: ⁊ ita hoc meritū volūtari-
um est a volūtate originis: id est: a voluntate originali
quā habuit interficiendo. Iste vero qui patit illusiones
nocturnas ex reliquijs cogitatiōm quia in die vigilas co-
gitauit de aliqua muliere: in nocte patit lubricū carnis.
Si ergo ibi peccat: peccatū illud volūtariū est ab origi-
ne voluntatis: quia originē habuit a voluntate p̄cedēte.

Unde Augustin⁹ dicit: Omne peccatū adeo est volūta-
riū: q̄ si nō est volūtariū nō est peccatū: & s̄m h̄ om̄e pec-
catū est volūtariū: q̄ originē habz a volūrate adē. S̄i
si aliq̄s dirigat sagittā in ferā hac intētiōe: vt pascat pau-
perem egrotātē: & ex p̄tingētib⁹ nil omittēs inficiat ho-
minē latentē in silua: ille act⁹ meritori⁹ est vite et̄ne: & vo-
luntari⁹ est: nō q̄ ille voluerit hominē inficere: sed actū
voluit quo hominē infecit. Sūt tñ q̄ dicūt actuz talē eē
indifferētē: id est: nec bonū nec malū: q̄ nō p̄cessit ex vo-
luntate directe sed indirecte. Similit̄ si aliq̄s sanct⁹ dor-
miens noct̄nis resistat illusionib⁹: q̄ in die tēptat⁹ tēpta-
tiōis refrenauit insult⁹: meret̄ p̄miū: & istud p̄miū volūta-
riū est: quia originē habuit a p̄cedente volūrate.

lxxij Penes voluntatē est omne meritum. Quia q̄-
tum quis vult tantū meret̄: & voluntas p̄fecto reputa-
tur: & effectus tuus operi tuo nomen imponit. Queritur
ergo vtrū quis mereatur tantū sola voluntate q̄tū volū-
tate & opere. Sunt qui dicunt generalit̄ esse verū in gene-
re bonoz exceptis operib⁹ p̄uilegiatis: vt martyrio & p̄di-
catione. Dicunt enim q̄ martyriū aliquid addit merito:
et p̄dicatio. Alij vero sine om̄i exceptione cōcedunt h̄
esse verum in genere bonozū: nec dicunt martyriū aliqd
addere merito nisi occasionalit̄: q̄ aliquādo est occasio
vt intendat̄. Similit̄ dicunt de p̄dicatione. In genere
vero malozū dicūt esse falsum: quia magis peccat q̄ vult
occidere hominē & occidit: q̄ ille qui vult & non occidit:
q̄ actus ille mal⁹ genere est: & ita aliquid addit merito.
Sed eadez ratione possunt dicere: q̄ opus bonum addit
merito: quia quidā act⁹ bonus genere est: vt dare elemo-
synam: & similit̄ additus voluntati auget meritū. Dici
potest q̄ in genere malozū ideo verū nō est: q̄ nō potest
actus comitari voluntatē quin maior sit ibi cōtēptus: q̄
cum homo teneatur nec velle nec facere malū: si vult ma-
lum: saltem debet ibi figere pedem. Cum ergo vltra p̄o-
cedit maior est contēptus. In bonis vero nequa q̄ ita

est: quia homo tenet et velle et facere bonum: nec circa actum
debet manere si ad actum potest procedere. Non ergo
est magis gratus deo si vult et facit: quam si tantum vult: cum
implere non possit: quia non est maior charitas in implendo
quam volendo.

Omne peccatum fit committendo quod non oportet. lxxiii
aut obmittendo quod oportet. Peccatum autem quod fit
omittendo specialiter peccatum dicitur: quod vero fit omittendo
dicitur delictum: quasi derelictum. Sed queritur quomodo deli-
ctum dicitur voluntarium: cum non sit in committendo: sed in omit-
tendo. Ad quod dictum est: quod ommissio illa voluntaria est: quia aut
vult ommittere quod omittit quod non oportet ommittere: aut non
vult obmittere: cum debet velle obmittere. Peccatum autem
dicitur dupliciter voluntarium: aut quia procedit a volunta-
te: aut quia voluntas non refrenat illud: cum deberet refrenare.
Non facere vitat penam. facere meretur coronam. lxxiii
In hoc enim quod aliquis non facit malum: non meretur: sed vi-
tat penam: quam consequeretur si faceret. In faciendo ve-
ro bonum meretur premium: et ad hoc significandum di-
xit Augustinus: Recede a malo ut vitas penam: et fac bonum
ut merearis coronam. Non facere ergo malum expediens
est ad cautelam: facere bonum expediens est ad electionem.
Et nunquid iste implet hoc mandatum: non adulterabis: quod
manet in charitate et non adulteratur? Dicimus quod si non te-
ptatur appetitu adulterandi: nec ad hoc moueatur: facit
quidem nec perficit: complet sed non implet. Si vero ap-
petitum sentiat et resistat: non solum vitat penam: sed meretur
coronam. Igitur si iste circuli locutiones non adulterari non fura:
non recedere a malo: tantum negative teneantur: dico quod his
non meretur aliquis. Si vero cum negatione implicet positio:
ut sit sensus: iste non concupiscit: id est: concupiscentie resistit:
ibi meritum est.

Omnis actio informis vel deformis formata esse lxxv
non potest: nec e converso. Sic nec magis nec minus
formata: nec magis nec minus potest esse informis.

alia deformatis: alia formata. Informis actio dicitur: que officio caret vel fine. Duo enim ad hoc concurrunt: ut actio sit formata: officium et debitus finis. Debitus finis est: ut actio dirigatur in deum. Officiū autē ut dicit quidam: est congruus actus cuiuslibet persone et. Officiū autē christiane ni debet esse congruitas actus cuiuslibet persone secundum in- stituta religionis christiane. Qui igitur in debito officio actio nem dirigit ad debitū finē: id est: ad deū: suā actionē in- format. Informis autē actio est: que debito caret officio vel debito fine: ut iudeus iste qui dat elemosinā finaliter propter deū non debito dat officio: quia nō dat ut reli- gionis christiane erigunt instituta. Deformis vero illa est: quae caret debito fine: ut cum iste dat elemosinā propter vanā glori- am: vel propter terrenū emolumentū. Secundum hoc dicimus quod ve- niale nō potest fieri mortale: nec econverso: quousque videatur asserere auctoritas: que dicit: Nullū peccatū adeo est veniale quod non fiat mortale dum placet. Sed hoc referen- dum est ad genus rei: nō ad rem generis: ut sit sensus: Nullū ē peccatū quod fit de genere venaliū: in quo si aliquis delectetur nimis: nō fit mortale: ut si aliquis nimis dele- ctetur in verbo ocioso vel iocoso. Illud ociosū verbum vel iocosū mendaciū: quod secus erat veniale: pro delectatio- nē et contemptū fit mortale: nō tamē vnus et idē actus qui prius erat venialis post fit mortalis. Sed posito quod iste nūc mentiatur ioco: consequens mentis intentiōe fallēdi: ita quod pseueret in mendatio: nōne mendaciū quod prius erat venia- le fit mortale: non: immo aliud est pcedēs: aliud psequēs. Itē iste fornicat et nō cōterit de peccato: nōne reus pro for- nicatiōe de die in diē magis tenet: et ita fornicatio maius fit peccatū. Ad quod dicimus quod non. Non enī augmentatur peccatū fornicationis: sed cōtemp- tus fit maior: tamē ali- quod est cōtemp- tus ex quo modo magis cōtemnit: et alius quod pri- us minus cōtēnebat. Sed queritur de illo qui duos inf- ficit vno icto sagitte: sed primo illū quē ignorat: secun- do illū quē sciēt. ut illa actio que prius erat min⁹ pec-

catum postea incipiat esse maius? Dicim⁹ q non: quia ibi
sunt duo actus: ⁊ primus est minus peccatū q̄ secundus.
Si vero de ignorantia queritur que est in subdiacono: q̄
tenerur scire aliqua que ignorat cōsequent erit in eodeꝝ
quādo erit sacerdos: vtrū incipiat esse maius peccatū q̄
fuit? Respondem⁹ q nō: cū enī ignorātia poti⁹ remoueat
q̄ ponat peccatū nō est. Non enī iste peccat in eo q non
scit: sed in eo q̄ scire ptemnat: vt peccatū sit in cōtempnū
sciendi: nō in infirmitate ignorādi. Sed tamē quia ex cō-
temptu sciendi procedit ignorantia: frequenter nomē cō-
sequentis sumitur in significatione antecedētis. Unde ⁊
cōtemptus sciendi qūq; dicit̄ ignorantia: ⁊ fm hoc ignorā-
tia est peccatū. Alius aut̄ est cōtempn⁹ sciendi qui est in
isto postq̄ est sacerdos: alius qui fuit in subdiacono. Et
fm hoc possumus hāc cōstituere regulā: Nulla priuatio
meritū premiū vel pene esse potest. Quis enī sane mētis
diceret surditatē vl' cecitatē pmiū vel pene esse meritū q̄
priuant habitū ⁊ important debitū? A simili: quomodo
ignorātia erit meritū cū sit p uatio? Cum enī in priuatio-
nibus nec mereri possimus: quomodo priuationibus me-
rebitur: que extra omnem existentiam sunt?

Omne peccatū est pena: aut passionis affectu: lxxvi
aut cōsequētis effectū. Passionis affectu: vt inui-
dia: odium: hec enī peccata quibusdam passionib⁹ sua af-
ficiūt subiecta. Consequētis effectū: vt ista peccata que
q̄uis in se passiones nō cōtineāt: tamē ex ipsis passiones
quodammodo cōsecunt: vt homicidiū q̄uis in se pena nō
sit: tamē ex ipso mentis excecatio: naturalīū bonoz cor-
ruptio pcedit: que quodammodo potest dici passio. Pec-
catū etiam qd pcedit ex alio peccato occasionaliter pe-
na dicitur: quia ex ipso consequit̄ pena tanq; ex merito:
⁊ quodammodo est effectus precedentis.

Omnis pena aut est in bono conseruans: aut lxxvij
bonū probans: aut malū purgans: aut ad ma-
ius bonum inuitas: aut in malo indurās: aut
o

sola acredine cruciās. aut peccato cōmaculās.
In bono conseruans: vt pena que fuit inflicta paulo: ne
magnitudo reuelationuz extolleret eū. De qua ipse ait:
Datus est mihi stimulus satha. zc. Bonū pbās: vt pena
Job: per eam enī probata est patiētia Job. ahalum pur-
gans: vt penitētia p quā homo purgat a peccato: qualis
fuit etiā pena marie: que percussa est lepra ad correctio-
nē. Ad mai⁹ bonū inuitās: vt martyriū qđ est actio maio-
ris charitatis: z maioris premiij. In malo indurās vt pla-
ga inflicta pharaoni: per quam induratum est cor eius.
Sola acredine crucians: vt pena gehennalis. Peccato
cōmaculās: vt ea pena que peccatū est per pprietatē.

lxxviii

**Omnis mor⁹ cōcupiscibilitatis ad illecebras
est viciū ex peccato. Omnis motus cōcupiscen-
tie in illecebris est peccatum ex vitio. Concupi-
scibilitas dicitur pronitas qua aliquis pronus est ad pac-
candum. Concupiscentia dicitur ipse actus cōcupiscēdi.
Aliquādo aut ex cōcupiscibilitate pcedit quidā motus
qui est pter omnē delectationē z citra liberi arbitrij liber-
tatē: vt cū aliqui hō videns mulierē/velit/nolit mouet: in
hoc tamē nō delectat nec talis motus in cōcupiscētia est:
sed ad cōcupiscentiā: nō in illecebris: sed ad illecebras: z
talis motus est cōcupiscētia: id est viciū: sed nō peccatū.
qz nō est meritū pene: z q nō est penes velle vel nolle: et
ita motus est viciū ex peccato: quia omnis viciosus mo-
tus originē habuit a peccato primi parētis: vel a peccato
originali. Aliquā aut post primitiuū motū sequit delecta-
tio: que est in illecebris z in cōcupiscentia. Tunc enī ho-
mo cōcupiscit z illecebrose mouetur: z talis mor⁹ est pec-
catum procedens ex tali vitio.**

lxxix

**Omnis voluntas affectionis est ad meritū fa-
ciēs. volūtas vero effectiōis est meritū pficiēs.
Voluntas affectionis dicitur: vel illa qua naturaliter ho-
mo appetit bonum quāuis sit in criminali peccato vel qua**

aliquis ex quadam infirmitate concupiscit malum quis
in charitate sit. De p̄ma dicit Paulus: Uelle mihi adia-
cet: p̄ficere aut̄ non inuenio. De secūda ait: Quod enim
nolo hoc ago. Voluntas vero effectiōis est: qua aliq̄s
efficaciter vult aliquid. Vel bonū: s̄ qua dicit Paulus:
P̄ficere autē bonū nō inuenio: q̄ eā nō habet aliquis
sine gratie collatione. Vel malū: vt quādo aliquis dele-
ctatione procedit in cōsensū mali: vel in actū mali. De il-
lo ergo qui in criminali pctō est: quis habeat volūtatem
affectiōis ad bonū: nō tñ est cōcedēdū q̄ velit bonū: vel
q̄ velit esse bonū: s̄ vult velle esse bon⁹. Unde p̄pheta ī
p̄sona peccatoris: Concupiui desiderare iustificatiōes tu-
as: nō ait desiderauī: sed p̄cupiui desiderare. Similit̄ iste
qui est in criminali: non vult esse bon⁹: sed ipse vult vel-
le esse bonus: Voluntas ergo affectiōis quodammodo fa-
cit ad meritum: quia per eam occasionaliter p̄cedit vo-
luntas efficax. Voluntas autem effectiōis: vel p̄ficit
vel facit ad meritum.

Non paritas affect⁹ in voluntate: sed paritas lxxx
effectus in volūtate. paritatē parit in crimine.

Quis enim duo in vno peccato pariter delectent̄: nō tñ
pariter merent̄: q̄ nō est par volūtas. Verbi causa. Iste
laicus ⁊ iste episcopus incidunt in simplicē fornicatiōē:
⁊ fortasse par est voluptas sed non par voluntas: q̄ ma-
gis contemnit episcop⁹ q̄ laicus: ⁊ ideo nō est par meri-
tum. A simili: adolescens ⁊ senex disparē habent volū-
ptatem que non operatur ad dispar meritū: sed quia pa-
rē habent voluntatem: parē merentur penam.

Omne peccatū quod penitētie pena remittit̄: lxxxi
penitētie pena admittitur: non essentia actus:

sed eq̄pollētia reat⁹. Sensus est peccata nō redessit
actu s̄ reatu: in illo casu in q̄ peniter penituisse. Verbi
causa. Iste lapsus fuit in fornicatiōe: p̄seq̄nter satisfacit

quo ad penā: quo ad culpā p fornicatiōe. Interim videt
eā cū qua fornicat⁹ fuit ⁊ appetit: ⁊ penitet q penituerit:
⁊ in hoc articulo redit precedēs fornicatio: non actu sed
reatu: quia ita tenetur modo anxius pro peccato sicuti
prius. Similiter cū iste cōterit ⁊ habet voluntatē confitē
tendi ⁊ nō relabendi ⁊ consequenter nō vult cōfiteri: qd
ammodo penitet eū penituisse: ⁊ ita redit peccatū qdam
modo. Similiter si alicui iniungit satisfactio: ⁊ eam con
tempserit explere: qdammodo penitet eū penituisse. Ad
hunc articulū referunt omnes auctoritates sanctorū que
dicūt peccata redire. Sūt tñ quidā qui dicūt generaliter
omnia peccata redire: vt si remissa fuerint isti omnia diuer
sa peccata: ⁊ psequēter inciderit in vnū eorū reus erit om
nium precedentū propter ingratitudinē. Qd tamen as
serere periculosum esse videt: quia fm hoc nimia ēet de
solatio humane nature. Sunt alij qui dicūt peccata redi
re in cōsimili genere peccati: vt si iste pass⁹ fuerit lubricū
carnis ⁊ cōsequēter ei remittat peccatū: deinde inciderit
in cōsimile qd remissum fuerit: redit: vt intantū teneatur
obnoxius q̄rū prius. Alij dicunt q in fraterno odio ⁊ nō
in alio casu: ppter peccati grauitatē qd est peccare in spi
ritū sanctū. Alij hoc mō dicūt redire pctā quo dictū est il
lud: Qui in vno offendit re⁹ est omnū: id est: cetera sunt
ei insufficientia ad salutē. Similiter si isti fuerunt graua
peccata remissa ⁊ in aliquo incidat remissio precedentū
insufficiēs erit ei ad salutem: ⁊ ita punietur ac si nō essent
ei remissa.

lxxxiij Omne meritū pene penes hominē est actione.
omne meritū glorie sup hominē auctoritate.
Sensus est: Omne malum quod agit homo penes homi
nem est ⁊ eius auctor est: quia homo est spiritus vadens
et non rediens. Vadit enim per se sed nō est rediens per
se. Boni vero operis homo auctor nō est auctoritate: s
solo ministerio. Unde non pprie dicat mereri vitā eter
nam. Ad hoc enim vt aliquis pprie dicat aliquid mereri

quatuor cōcurrūt: vt opus illud quod agit pprie ei⁹ fit
vt apud aliū mereatur: et apud talē qui potestates habet
remunerandi: vt de indebito fiat debitū. Unde sol⁹ xps
pprie nobis meruit vitā eternā. In eo enī q homo maio
rem habuit apud quē mereri potuit: qui remunerare eū
potens fuit: quia deus erat bonū opus auctoritate sua fa
cere potuit: qd esset dignū pmo vite eterne: et cum prius
nō deberetur nisi pena: fecit vt nobis deberetur gloria.
Bona aut opera pprie nostra nō sunt nisi in ministerio:
dei autem auctoritate. Et vt dicit Augustin⁹: deus nō re
munerat in nobis merita nostra: s̄ dona sua. Quoniā nō
sunt cōdigne passionēs huius temporis ad futurā glo rē.
Opera vero mala nostra sūt pprie: q enī opus malū est
ab homine est: nō a deo. Sic ergo inspecta ratiōe merēdi
magis pprie dicitur homo mereri penā q̄ premium.

Homo a spiritu posse habet quo velit. gratia
in spiritu habet velle quo possit. Hora q̄ h no = lxxxiij
men gratia aliquādo ita largē sumit q̄ etiā naturalia di
cunt gratia: quasi gratis data. Restrīgit tāmē hoc nomē
gratia vt solū supererogata dicant gratie: s̄ huiusmodi
grā alia est a spiritu sed nō in spiritu vt timor seruilis q̄ et
gratuitū dicūt: et donū spūs sancti: nō in spiritu datū: quia
nō est in charitate: sed est a spiritu: qz omne datū optimū
et omne donum perfectū rē. Similiter gratia que confer
tur alicui quando cessat a peccato actualit̄ q̄uis nō per
fecte peniteat: gratia est a spiritu sed non in spiritu. Et
ergo habet facilitatē quandā qua potest velle bonū est
gratia a spiritu: sed non semp in spiritu: quoniā et illam
potest habere aliquis existēs in peccato. Sed velle quo
possit homo bonū: nō habet nisi a gratia que est in spiri
tus sancto: a gratia liberāte. Unde Augustinus sup Gene
sim ait: q adā ante peccatū habuit posse quo vellet: sed
non habuit velle quo posset.

Omne hominis arbitriū magis liberū ē ad ma
lum seruiendo: min⁹ liberū ad bonū liberado: lxxxiij
o ij

Ut maior libertas sit suututis: minor & o liber
tatis. Arbitriū hominis ideo liberius est ad malū q̄ ad
bonū: quia plura sunt q̄ impellūt ad malū q̄ sunt admi-
nicula que opentur ad bonū: quoniā infirmitates corpo-
ris & anime/diabolice suggestiōes/mū dane delectatiōes
inuitāt ad malū. Ecōtra & o nulla sunt que opent ad bo-
num nisi sola gratia dei. Presea homo potest facere ma-
lū sine alterius adiutorio: bonū vero nō potest opari sine
alteri⁹ auxilio: id est: dei beneficio. Sed tñ illa libertas q̄
est ad malū: potius seruit⁹ est q̄ libertas: quia qui facit
peccatū seru⁹ est peccati. Adinoz & o libertas que est ad
bonū: magis tēdit ad libertatē. Ulū deo seruire regnare
est. Sed cū liberū arbitriū liberi⁹ sit ad malū q̄ ad bonū:
qd est qd dicit: Si fili⁹ nos liberauerit: vere liberi erim⁹.
Sed ibi sumit vere: p vtilit. Liberū ergo arbitriū veri-
us liberum est ad malū veritate essentie: veri⁹ ad bonū
vtilitatis ratione.

lxxxv Sicut omne bonū meritorium in homine. aut
pgrediēdo proficit: aut tepēdo languescit: aut
cessando deficit: sic omne malū meritoriū in ho-
mine aut cōtinuando augetur: aut attritiōe re-
mittitur: aut cōtritiōe dimittitur. Contingit em̄
aliquando q̄ p veniale peccatū charitas in aliquo tepe-
scit ad temp⁹: & feruor eius diminuitur. Aliqñ vero ma-
gis intendit q̄ prius. Aliqñ per criminale peccatū extin-
guitur. Sunt tamē q̄ dicūt p veniale peccatū nō tepesce-
re charitatē: nec p ea scilicet venialia posse fieri descēsus
a pfecta in imperfectā: cū tamē dicat auctoritas: q̄ p ocu-
lum luscum intelligitur charitas que p veniale a suo fer-
uore tepescit. Gregorius etiā sup Job dicit: q̄ p vesperā
intelligit veniale peccatū: p quod lux charitatis obtene-
brescit. Et cū p omissionē venialiū ascēdat qd de pfectā
ad perfectā: videt q̄ p cōmissionē eoz posset descēdere a
pfecta i imperfectā. Et qd absurdi⁹ q̄ dicere q̄ hō tenea-
tur de momēto in momētū fieri meli⁹: cū hō possz eē in

feruentissimo motu charitatis: in sequenti vero tpe in minus feruenti: cū tamē nō decidat a charitate: Sed quid est q̄ dicitur: q̄ charitas aut proficit in homine aut deficit. Qd̄ sic intelligere possum⁹: aut proficit cōtinuando: aut deficit cessando. Alia tamē auctoritas dicit: q̄ veniale peccatū h̄ facit charitati: q̄ gutta aque camino: quod ad occasionē referendū est. Sicut enim aqua infusa camino ad temp⁹ remittit feruorē: tamē consequens est occasio maioris incēdij: sic veniale peccatū ad tēpus remittit charitatē: sed consequēter est occasio maioris feruoris. Similiter malū quod est in homine/vt fornicatio/vel aliud criminale peccatū: aut p̄ continuationez auget: si hō p̄seueret actualit̄ in pctō. Aut attritione remittit: vt qñ aliquis dolet se hoc cōmississe cessans ab ope: q̄uis nō peniteat perfecte. Aut cōtritione dimittit: quādo plenarie de peccato cōterit̄. Sunt em̄ multi q̄ dolēt se peccasse et corde atterunt: nō tñ plene p̄terunt: nec firmū habēt propositū nō relabēdi: nec ore cōfitem̄. Isti minus mali sunt sed non desinunt esse mali: nisi perfecte cōterantur.

Omnis iustus alij mereri potest meritum premij: non premium meriti. Sensus est q̄ aliq̄s potest mereri alij primā grām: id est: iustificationē: scz vt de iniusto fiat iustus: fm̄ quā iustificationē hō fit p̄mio eter no dignus: nō tamen aliq̄s potest mereri alij vitā eternā q̄uis possit ei mereri iustificationē primā: qua dignus est vita eterna. Nō enī sequit̄ q̄ si aliq̄s pōt mereri anteceden s q̄ merat̄ cōsequēs: sicut nō ecōtra sequit̄ q̄ si aliq̄s meret̄ p̄sequēs q̄ mereat̄ antecedēs: vt ille q̄ meret̄ vitā eternā: non pōt sibi mereri p̄mā grām. Sequit̄ regula.

Gratia ad meritum fit in nobis: sine nobis: libero arbitrio comitante non cooperante. Gratia vero in merito fit in homine per hominem: libero arbitrio faciente ad hoc non sufficiēte. Gratia ad meritū dicit̄ prima grā: id est: peccati remissio

que sit in nobis sine nobis: non enim ad remissionem peccati operatur libertas arbitrii. De sola enim gratia dei remittitur culpa: nunquam tamen sit peccati remissio sine libero arbitrio: non quia operetur ad hoc: vel quia coooperetur: sed quia remissionem comitatur: ut sit causa sine qua non remittitur. Non enim ex operibus iusticie que fecimus nos: sed ex sola gratia salui facti sumus. Nec penes nos consistit peccati remissio. Si enim liberum arbitrium oparetur vel cooperaretur ad peccati remissionem: vere dici posset hominem mereri primam gratiam. Sunt tamen qui dicunt gratiam dei et motum liberi arbitrii precedere contritionem: tamen non tempore: contritionem vero precedere peccati remissionem. Et isti penes hominem constituent primam remissionem. Dicunt enim quod sicut ex rosis infusione in terram procedit germen in terra: et ex germine flos: ex flore vero fructus: ita ex gratie infusione quasi ex roze: et ex libero arbitrio quasi ex terra nascitur contritio quasi flos: et ex contritione nascitur peccati remissio quasi fructus. Gratia vero in merito est ipsa contritio: siue virtutis collatio: cui coooperatur liberum arbitrium. Ad hoc enim ut virtutes infundantur: facit libertas arbitrii: sed non sufficit sine gratia.

lxxxviii

Omnes virtutes simul et similiter dantur homini a creatione ut sint per naturam. ex recreatione vero infunduntur homini ut sint virtutes: per gratiam pariter quidem habitu sed dispariter usu. Nota quod omnis virtus de genere qualitatis est: et naturaliter omnis virtus potentia est rationali creature: quia rationalis creatura apta nata est ad hoc vel illud faciendum. Unde et Tullius virtutes ponit inter species naturales iuris: et Aristoteles in predicamento qualitatis ait: Amplius scientie et virtutes: Augustinus etiam dicit: quod virtus genere qualitas est. Preterea cum omnis virtus sit habitus meritis bene constituitur: omnis autem habitus vel dispositio qualitas sit: omnis virtus qualitas est. Omnis autem virtus homini tripliciter dicitur convenire: aut natura: aut habitu: aut usu. Natura conue-

nit omnis potentia que fit virt^{us} homini a creatioe: vt naturaliter apt^{us} sit fm hanc vel illā potētiā ad hoc vel illō faciendū: vt sicut apt^{us} est nat^{us} ad rationandū: vel ad intelligēdū: ita aptus est natus ad reddēdū vnicuiq^{ue} q^{ui} fuit est: ad diligēdū deū z primū. Qd̄ satis insinuat Aristoteles qui dicit: q^{ui} hō est animal māsuetū a natura. Sub hoc enī noīe māsuet^{us} intellexit illas naturales virtutes: s^{ed} tūc nō sunt potētie virtutes: sed postq^{uam} ventuz est ad annos discretiois: si homo vtitur illis potentijs in officio debito z debito fine: vt vsus earuz dirigat ad deū: z put exigit christiana religio ille potētie sūt virtutes: quasi contra vicia stātes: habent ergo virtutes in habitu: quando homo per illas potētiās quādā habet habilitatē z pnitatē ad vtendū eis si temp^{us} exegerit: z fm hoc simul z similiter habent omnes virtutes. Quicūq^{ue} em̄ habet vnā in habitu: habet omnes in habitu. In vsu autē dicunt haberi qū alii quis vtit eis ad bene agendū: z fm hoc nec simul nec pariter habent. I habet enī aliquādo vna virtus in vsu: qū alia nō habetur: z magis vna q^{uam} alia. Ille ergo auctoritates z ratios q^{ue} vident insinuare q^{uod} omnes virtutes simul z similiter habentur: referēde sunt ad habitū: ille xō q^{ui} insinuare vidēt q^{uod} nō simul nec similiter: referēde sūt ad vsū.

Virtus z viciū sunt opposita mediate. nō mediū positione. sed vtriusq^{ue} abnegatione. Nota q^{uod} hoc nomē vitiū multipliciter sumitur: negatiue videlicet z positiue: sicut z hoc nomē peccatū. Viciū ergo aliq^{uando} dicitur in omittēdo q^{uod} oportet fieri: similiter aliq^{uando} in cōmittēdo q^{uod} non oportet fieri. Scdm hoc ergo q^{uod} viciū sumit negatiue sunt opposita virtus et viciū imediate: vt negatio z affirmatio: sicut rationale z nō rationale: nō dico irrationale. Cū ergo virtus z vitiū circa rationalem creaturā opposita sunt: vt affirmatio z negatio: prout vitiū sumit negatiue: quicūq^{ue} rationalis creatura nō habet virtutē: habet viciū z ecōuerso. Cū q^{ui}s

iudeus vel paganus habeat castitatē: tēperātiā: et ceteras potētias que possunt esse virtutes: tamē quia eas nō habet vt virtutes: habz vicia virtutibz p abnegationē opposita. In hoc em̄ viciosus est: q nō habet virtutes: cū habere teneatur. Sicut enī delicta dicunt esse nō ire ad ecclesiam: nō dare elemosynā: quia tenemur ista facere et non facimus: ita vicia siue delicta dicunt: nō habere tēperātiā: virtutē vlt castitatē: virtutē cū habere teneamur Szm h tñ x̄r⁹ et viciū nō dicūt eē opposita imēdiate: nisi fm temp⁹ determinatū. Nō enī puez dicim⁹ habere ante annos virtutes vel vicia: sed cū ventū fuerit ad annos discretionis si nō habuerit virtutes habebit vicia. Si c nec in catulo dicim⁹ esse visum vel cecitatē ante tēpus determinatū. Iude⁹ ergo vel gentilis est nō tēpatus: vlt nō prudēs: vlt nō cast⁹: cū habeat virtutes politticas: sed nō est intēperat⁹ imprudens: iniust⁹: ista em̄ nō solū remouēt: sed motus viciosos insinuant. Similit̄ de isto christiano qui in aliquo criminali peccato est (vt in mēdatio) iudicādum est. Quis enim nō moueat ad luxuriā: tamē nō est iudicand⁹ cast⁹: ne insinuetur castitas virtus: nec luxuriosus. Aliquū vero viciū sumitur positue fm q/luxuria/iuidia et ira/dicūtur viciū. Szm h viciū diuidit in. vii. criminalia vicia: in supbiaz: irā: inuidiā: auariciā: accidiā: castrimargiā: luxuriā. Szm hoc intēperantia dicitur viciū: et imprudētia: et iniusticia. Cum em̄ luxuria dicat viciū positue: et intēperantia genus sit luxurie: intēperātia dicit viciū positue. Et fm hoc virtus et viciū sunt opposita mediate: vt castitas et luxuria Est enī ibi mediū p abnegatiōz: scz: nō castitas: similiter inter fidem et infidelitatez: inter spem et desperationē. Sicut ergo apud naturalem phiscum: sanitas et egritudo dicunt eē opposita mediate: et pstituit ibi qñ mediū neutralitatis p abnegationē: sic apud celestē mediū cū inter sanitatē virtutē/et egretudinē viciū/cōstituit qñ mediū qdā neutralitas p abnegatiōz: scz: nō eē virtuosus. Nec dicim⁹ viciosus motū qui dicit viciū habere subiectam qualitātē a qua pcedit: sicut motus virtutis habet

subiectā virtutem a qua pcedat. Et ita nulla q̄litas q̄ sit
viciū est opposita q̄litati q̄ sit virt⁹: s̄ mor⁹ motui. Dici⁹
tū motū inordinatū esse oppositū virtuti: g̃ra mor⁹ virtutis.

Meritum boni consistit penes liberū arbitriū xc
occasionaliter: penes motum virtutis essentia-
liter: penes virtutem formaliter: penes gratiā
efficaciter: penes opus instrumentaliter.

Libertas enim arbitrii occasio est meriti. Penes enī liberū
arbitriū est velle vel nolle: nec ip̄m est efficiēs causa: sed
ad hoc faciens: nō sufficiens. Virtus vero est causa forma-
lis meriti: ex qua tanq̃ ex forma pcedit motus quo mere-
mur. Ip̄se aut̄ mor⁹ virtutis essentialit̄ meritū ē: q̃ penes
ip̄m motū pprie p̄sistit meritū: g̃ra x̄o efficit q̃ ip̄se mo-
tus est meritū. Sine gratia enī nullus motus vl̄ op⁹ erit
meritū: ita penes gratiā cōsistit meritū efficacit̄. Opus
aut̄ exteri⁹ est q̃si causa instrumētalis meriti: ita penes
ip̄sum opus consistit ip̄sum meritū instrumentaliter.

Charitas inter virtutes est causa prior: diutur xcj
nitatem maior: mater in formatōe: forma appari-
tionē: finis remuneratiōe: vniuersalior opere.
Quia fides prima dicatur ratione signi: quia principaliter
significat in homine virtutū inherētiā. Usū etiā q̃ pri-
us mouetur quis ad credendū q̃ ad sperandū vel ad di-
ligendū: tamē charitas prior dicitur causa: quia ipsa spe-
cialiter causa est quare aliqd opus dicatur bonū. Ex hac
principaliter virtus fit: quia exercetur propter deū: pro
dei scilicet dilectione: et omne opus ideo dicitur bonum:
quia finaliter fit pro dei amore. Unde et ipsa dicitur ma-
ter virtutū omnium: quia omnes virtutes informat: sine qua
cetera nō habent. Forma etiam apparitione dicitur: sicut
enī forma rei impressa facit rem magis apparere. Sic per
opera charitatis magis apparent ceterae virtutes. Diu-
turnitate etiam maior est: quia cetera euacuabuntur: vt
spes et fides: charitas aut̄ non excidet. Adors enim inter-
rūpit ordinē charitatis. Finis etiā est in remuneratione

ad hoc enī tendit omne verū meritū vt in futuro habeamus charitatē in premiū. In his duobus cōsistit beatitudo vite eterne: in scientia dei ⁊ dilectione. Vniuersalior opere: qz omne op^o bonū significat charitatē in eo qui bñ operatur: Ratione etiā finis. Omne enim opus bonū (vt dictū est) finaliter fit propter dei dilectionē.

xcij Charitas in aliquo homine est vt riuus. ⁊ quasi finalis cui cōmunicat alienus. in aliquo vero est vt fons ⁊ finalis qui non participat nisi domesticus. Aliquis enim est qui ad tempus credit ⁊ in tpoze tēptatiōis recedit. In tali enim est charitas vt riuulus ⁊ quasi finalis: qz sicut riuulus nūc fluit nūc arescit: fenū nūc viret nūc marcescit: sic charitas in tali hoīe nūc ardet p charitatis ardorē: nūc deficit p tēptationē. Alius xō est qui semel charitate accēpta: nūq̃ decidit ab ea: ⁊ in tali est charitas tanq̃ fons: qz sicut fons semp scaturit nec aliquādo arescit: sic charitas in tali homine semp fluit tanq̃ fons. Et talis charitas suū possessorē vsq̃ in finē nō deserit: cui charitati q̃ ē quasi fons nō cōmunicat alienus: q̃ scz nō predestinatus est vel in libro vite scrīpt^o.

xciiij Ex fide dicitur iustificari homo. non q̃ ex ea sit iustificatio. sed quia pcedit ex eius articulo.

In sacra scriptura frequent inueniē hominē iustificari ex fide. Uñ Abacuc ait: Iustus ex fide viuit. Et alibi legi: Credidit abraā deo ⁊ reputatū est ei ad iusticiā. Sz nō ē sic intelligendū q̃ pma iustificatio sit ex fide: qz fm b̃ q̃s mereret primā iustificationē: neq̃ esset ratio quare diceret hō poni^o iustificari ex fide q̃ ex charitate. Sed idō iustificatio bz eē ex fide: qz fides specialit significat hominē eē iustificatū: ⁊ qz hō iustificat p fidei articulū. i. p gratiā q̃ est fidei articul^o. Si ē enī ad alia credēda tenemur: sic ⁊ ad b̃ credendū q̃ hō iustificat ex sola gratia dei. Est ergo sensus: hō iustificat ex fide: id ē: ex gratia ad quā nos dirigit fides: vel homo iustificat p fidem: id est: nō p opa

legis vt iudei volunt: sed per fidem: id est: bona opa sunt ex gratia: sed gratia non est ex operibus: sed sola dei misericordia: vt legitur in epistola ad galathas.

Nullū opus in caritate factū: deformat ad meritum pene eterne: sed opus ex charitate factū infomatur ad meritū glorie. Aliud est opus fieri in charitate: aliud ex charitate. Omne enī opus qđ sit ex charitate sit in charitate sed non cōuertit. Opus fieri ex charitate est informari charitate: op^o vero fieri in charitate est opus fieri ab aliquo dum est in charitate. Verbi causa. Iste religiosus comedit vel bibit in charitate: s; non ex charitate: quia hoc opus nō est charitate informatum. Venialia etiā peccata fiunt in charitate: sed non ex charitate: nisi occasionaliter intelligat hec ppositio exponi. Abulotiens enī charitas est occasio venialis peccati: vt in petro in quo charitas occasio fuit: quare gladio seruū principis sacerdotū pcussit. Et in illo qui ex charitate cū hospibus comedit ⁊ supra modum bibit. In illo enim charitas est occasio ebrietatis. Omne aut opus charitate informatū: est vite eterne meritoriū. Unde ⁊ ceremonialia ex charitate facta: si charitate informata erāt: vite eterne meritoria erant. Si enim abraā ex charitate filium interficere voluit: meruit: cū tamē interficere sit de genere malorū: multo magis op^o ceremoniale ex charitate factum fuit vite eterne meritoriū: qđ non eēt de genere malorum: Quē enī opus tale nec fine nec officio carcat: nō est ratio quare merito carere debeat.

Sicut in homine cōsiderat perfectio ratioē cōparationis: cōprehensionis: voti: facti: sufficientie: conscientie: ita in charitate cōsiderat perfectio signi ratione impedimēti exclusionē: continuationē: radicationē: feruoris intensione. Perfectio comparisonis dicitur: que alicui respectu alterius attribuitur: s; qđ Moē dicit fuisse perfectus in ge-

nerationibus suis: quia melior erat ceteris. Perfectio cōprehensionis dicitur illa que erit in patria: quādo nec cor pori nec anime aliquid deerit ad sui perfectionē. Perfectio facti attenditur in excellentia operū: vt in operibus religiosorū. Perfectio voti attendit in eo q̄ aliquis habeat ea que sufficiūt ad salutē. Perfectio p̄sciētie: est puritas cōsciētie: de qua ait p̄Paulus: Nihil mihi cōsci⁹ sum ⁊c. Similiter charitas dicitur esse p̄fecta ratione signi: quando ex ea p̄cedunt opera significantia p̄fectā charitatē: vt ponere animā pro xp̄o. De qua dictū est: abaiorē charitatē ⁊c. id est: maius charitatis signū. Perfectio etiā charitatis attēdit in exclusionē impedimētōrū: que perfectio erit in patria: quando om̄ia de regno dei tollent scandala: et tunc euacuabit qđ imperfectū est. In hoc etiā attēditur charitatis perfectio: q̄ in ea est vsq; ad finē cōtinuatio: q̄ homo ex quo eā recepit nō amittit. In radicatione etiā attenditur charitatis p̄fectio: quando ita radicata est q̄ de facili euelli nō potest. De qua perfectione ait p̄Paul⁹: Certus sum quia neq; mors neq; vita sepabit me a charitate dei. Consideratur etiā p̄fectio in feruoris intensio ne: q̄ q̄tomagis intēditur feruor: tātomagis charitas p̄ficitur.

xcvi Omnis timor bonus aut est initial' termin⁹ si dei intra sumptus vel extra sūptus: aut finalis terminus fidei intra sumpt⁹ vel extra sumpt⁹.

Nota que differētia sit int̄ timorē humanū: mundanum: seruile: initialē: castū siue filialē. Item notādū qđ bonū tēporale: quid eternū: quid malū tēporale: qđ eternū. Humanus timor est horror quidā qui innascitur mēti humane ex infirmitate: eo q̄ timeret incurrere malū tēporale id est: penā tēporalē: qualis fuit timor in christo: ex infirmitate humane nature: nec est bonū vl' malū genere: sed

indiffrens. Abundans vero timor est: quo quis timet fa-
cere bonū in tempore: id est: bonū meritorū vite eterne
ne amittat bonū temporale: id est: vitā temporālē: sed tñ
nō timet velle facere bonū: q̄lis timor fuit in petro qñ ne
gavit xpm: & iste timor est malus: nec meritorius vite eter-
ne. Timor autē seruilis est: quo quis timet facere malū
in tempore: id est: peccatū: ne incurrat malū temporale:
id est: penā tēporālē: vt fur qui timet furari ne incurrat
suspendiū habet seruilē timorē. Qui ideo dicit seruilis:
quia seruoꝝ est ita timere: qui ideo abhorrēt facere sce-
lera ne sentiant verbera. Unde auctoritas ait: Oderunt
peccare mali formidine pene. Qui taliter timet: timet fa-
cere malū: sed non timet velle facere malū: quia seruilis
timor cohibet manū nō animū. Elude auctoritas ait: Eli-
uit peccandi voluntas: & sequeretur opus: si speraret im-
punitas. Talis timor bonus est: q̄tū ad fugā pene: nō q̄tū
ad meritū glorie. Et dicit initiū sapiētie: non intra sum-
ptum sed extra sumptū: initiū initiās: non iniatū quia
ita facit ad sapientiam q̄ non est in sapientia. Sicut enī
ceca introducit filum: ita seruilis timor fidem vel charita-
tem. Initialis vero timor est: quo quis timet facere ma-
lum ne incurrat malū eternum: id est: penam eternā: & ne
amittat bonū eternum: id est: vitā eternam: & ita consistit
partim in timore pene: partim in amore iusticie. Talis ti-
mor est initiū sapientie intra sumptū: quia est in chari-
tate: & sic est initialis terminus fidei intra sumptus. Castus
timor est: quo quis timet magis amittere bonū eter-
num q̄ incurrere eternū supplicium: id est: magis timet se-
parari a sponso: q̄ puniri eterno supplicio. Ideo castus di-
citur: quia casta mulier est timere offendere sponsum:
ne ab ipso separent: & talis timor est terminus fidei finalis
intra sumptus q̄ in eo terminat & consummat fides. Reuerē-
tia etiā solus dici timor q̄ comes ē timoris de q̄ dicitur: Timor
dñi sanctus permanet &c. Unde et de angelis dicit q̄ timebūt

in die iudicij: id est: reuerbunt: ⁊ sancti dicunt timere in patria: id est: reuereri. Talis timor est termin⁹ fidei extra sumptus: quia in futuro postq̃ fides euacuabitur erit.

xcvi] Sicut caro dicitur obedire rationi quādo nō agit directe contra rationē. ita ratio dicit cōsentire carni quādo nō reprimit carnem. Continuum est duellū inter carnē ⁊ rationē. aliud enī vult caro: aliud ratio. Quis enī ratio refrenet carnalitātē: ne aliquando pcedat ad illicita: tamē nunq̃ sedatur quin murmur: saltē in primitiuis monib⁹: ⁊ ideo obedire dicitur: quia directe cōtra rationē non opatur: Similit̃ ratio dicitur cōsentire carni: non q̃ cōsentiat: quia semp opa ei⁹ reprobant: sed q̃ cū refrenare possit uō refrenat. Sic rex dicit cōsentire latronibus ciuitatis: nō q̃ consentiat: sed quia nō coercet eos cū coercere possit.

xcvii] Charitas que ab homine habetur facit aliquid diligere. aut quia habet. aut vt habeat. aut vt habeatur. Pater diligit filium ad hoc vt aliqd habeat: vt scilicet filius habeat honorē: vel aliquam prosperitatem temporālē. Diuitias autē vel honores ad hoc diligit aliquis vt eas habeat. Iustū autē hominē diligit aliq̃s: q̃ habet in se virtutē: et ita alio mō diligit quod diligit vt habeat: alio modo quod diligitur quia habet: alio modo quod diligitur vt habeatur: hos autē omnes effect⁹ dilectionis possum⁹ assignare charitati. Charitate enī diligimus deum prop̃ se: quia bonus est: nō solū vt habeam⁹: sed quia in se bonus est. Quis enī nihil ab eo scilicet expectemus: tamen quia bonus est eum diligere tenemur. Preterea charitas facit vt nos diligam⁹: ad hoc vt deum habeamus: premiū vero ad idem: id est: vitā eternam: vt ea fruamur.

xcix] Sicut homo per charitatē a thesi sue nature in apothesi gratie ascendens est deificatus. ita deus per charitatem ab apothesi sue nature in

hypothese[m] nostre miserie descēdēs est huma-
natus. Nota q[ue] aliud est thesis humane nature: aliō ypo-
thesis: aliō apothēosis. Thesis dicitur p[ro]p[ri]us status ho-
minis: quē seruare dicit[ur] quādo ratione vtitur ad cōfide-
randū q[uo]d bonū: quid malū: quid agēdū: quid cauendū
sit. Sz aliq[ui]s excedit hō istū statū: v[el] descēdēdo in vicia:
vel ascēdēdo in celestiu[m] cōtēplationē: z talis excessus di-
cit[ur] extasie v[el] metamorphosis: q[ui]z per h[uius]m[od]i excessu[m] exce-
dit statū p[ro]p[ri]e mētis vel formā. Excessus aut[em] sup[er]ior sc[ilicet]
q[ui] facit ascēdere in diuinū dicit[ur] apothēosis: q[ui]si deificatio:
q[ui] fit quando homo ad diuinor[um] cōtēplationē rapitur:
z hoc fit mediante illa potentia anime que intellectualis
dicitur: qua cōprehendimus diuina: fm quam potentia z
homo fit deus. Sicut mediāte illa potētia anime q[ue] dicit[ur]
intellect[us] cōprehēdit inuisibilia: p[er] quā cōprehēsiōnē hō
fit sp[iritus]. Sicut sp[eculati]ōe ratiōis hō fit hō. Inferior x[ristus]
(q[ui] fit descēdēdo in vicia) extasis ē que z hypothesis: q[ui]n
hō a statu humane nature dimittit[ur] degenerādo in vicia:
et hoc fit per sensualitatē: p[er] quā homo fit pecus. Deus
aut[em] p[er] suā apothēsim: scilicet excellētiā sue nature: a qua
descendēs exinaniuit se formā serui accipiens se humili-
ans vsq[ue] in thesim nostre nature: immo vsq[ue] in ypothesim
nostre miserie: non q[ui]tū ad culpā: sed q[ui]tū ad penam.
Humana natura vnita est diuine: vt substantie c
diuersitas sit in vno. z nature p[ro]p[ri]etas mane-
at in vnito. Videndum est quomodo filius dei sibi
vnit[ur] humanā naturā. Aliqua res ita aliquando aliq[ui] ap-
ponitur: vt ex illis non fiat vnū: nec altera denominetur
ab altera: nec sumat p[ro]p[ri]etatē ab altera: vt si lapis appo-
natur lapidi: ex his nō est aliqua cōpositiō: sed quedam
aggregatio. Aliquādo ita res vna apponit[ur] aliq[ui] q[uo]d ex ipsis
non fit vnū: tamen altera p[ro]trahit p[ro]p[ri]etatē ab altera: vt
cū pomū apponit[ur] manui: cōtrahit p[ro]p[ri]etatē pomi: scilicet
odorē. Aliquādo ita apponit[ur] vnū alteri q[ui] ex ipsis nō fit
vnū: tamē alterū denominat[ur] ab altero: vt cū palliū appli-

cat homini: homo diciſ palliat⁹: ex his tamē non fit vnū.
Hanc applicationē voluit assignare nestorius heretic⁹ in
christo cōstituēs duas pſonas hominē ⁊ deū: vnā dicens
eſſe deū aliā hoīem: nec ibi eſſe aliquā vnionē: nec aliqd
ex his factū: ſed potius vnā pſonā alij apositā per appli-
cationē. Aliqñ aliqd apponit alij ita q̄ alterum abſorbe-
tur ab altero: vt ſi gutta vini infundatur ſecane abſorbet
a ſecana: nec ex his fit vnū. Hāc apositionē dixerūt qdā
heretici fuiſſe in xpī incarnationē: humanam naturā abſor-
ptā eſſe a diuina vel diuinā ab humana. Aliqñ ita appo-
nitur vnū alij q̄ vtrūq; cōfunditur ⁊ ex iſtis naſcitur ter-
tium: vt qñ aqua miſcet melli vtrumq; confunditur: ⁊ ex
iſtis naſcitur ydromellū: qd neq; eſt aqua neq; mel. Hāc
cōfuſionē voluit euthices hereticus assignare in xpō vi-
dens: q̄ in xpī incarnatione nec diuina natura māſit diui-
na: nec humana māſit humana: ſed his naturis facta eſt
tertia. Aliquādo vnū ita applicat alij: q̄ ex iſtis fit aliqd
vtroq; manēte in ppria natura: vt vn⁹ homo fit ex corpo-
re ⁊ anima. Talis aut cōpoſitio nō fuit in xpō: nō enī xps
(vt teſtat Auguſtin⁹) cōſtat ex deo ⁊ homine: tāq; ex pri-
bis. Aliquando vero vnū ita applicat alij p vnionē q̄ ex
iſtis non fit vnum: ſed illud quod vnitur alij fit de eo cui
vnitur. Verbi cauſa: Sarculus vnū arbori per inſitionē:
mediante calore ⁊ humore: nō tamē ex ſurculo et arbore
fit vnū: ſed ſarculus de arbore fit. Similiter corpus ⁊ ani-
ma ſunt filio dei vnita ita q̄ nō ſunt fili⁹ dei ſ ſūt de filio
dei ita q̄ fili⁹ dei nō cōſtat ex illis ⁊ alio: ſed in vna pſona
due nature: diuina manēs diuina: ⁊ hūana manēs hūana

cj Sicut pars non poteſt eſſe totū vel cōſtituēs
cōſtitutū: ita aſſumēs non pōt eſſe aſſumptum.
Omnis clamat philoſophia q̄ nihil poteſt eſſe a ſeipſo:
nihil apud ſe: nihil ī ſe. Pars ergo totū eſſe nō poteſt: qz
de toto eſt: ſimiliter cōponēs cōpoſitū. A ſimili cū aſſum-
ptum de aſſumēte fit ipm aſſumēs aſſumptū eſſe nō pōt
Triplaciter autem aliquid aſſumitur ab aliquo. Aliquid

enim ita aliquādo assumit aliquid: q̄ ad se: sed non in se
vel de se: vt miles arma: ex quorum applicatione armat⁹
dicitur: sed non ipsa arma ipse armatus sunt. Aliquādo
ita aliqd aliud assumit: q̄ ad se vel in se (vt doliū vinum)
sed nō de se. Aliquādo ita ad se q̄ de se: vt x̄ps ita assum
psit humanā naturā: id est: corpus et animā: q̄ ipsa est de
christo: ipsa tamen non est christi: nec christus illa: quia
christus non est corpus et anima: que assumpsit: nec corp⁹
et anima que assumpsit sunt christus: s̄ p̄ assumptionē cor
poris et anime est ipse homo: nō tamē aliquis homo quez
assumpserit. Quis qdā fabulē quēdā hominē assum
ptum esse a verbo: qui incepit esse verbū: et ita dicunt q̄
quedam creatura incepit esse creator: et ita deus: et sic di
uinitas: et ita aliquid ex tempore factū incepit esse eter
num. Hoc tamē sic conantur asserere: Risibilitas in chri
sto est: et non s̄m diuinam naturā: ergo s̄m humanā: ergo
aut s̄m corpus aut s̄m animā: aut s̄m cōpositū ex vtroq̄.
Ad qd dicimus: q̄ s̄m nullum istorum: sed s̄m corpus et
animam sibi vnitā. Non em̄ aliqd cōpositū ex corpore
et anima assumpsit: sed tantū corpus et animā sibi vnitaz.
Assumendo enī vniuit: et vniendo assumpsit. Corpus er
go et anima sibi vnita christū cōposuerūt: id est: eum cō
positū esse fecerūt. Incepit esse cōpositus ex corpore et
anima: nec illa aliquid aliud a christo composuerūt: nec
aliquid qd inciperet esse christus vel q̄ esset vnitū x̄po:
sed ipsum christū. Et ita aliquid est cōpositū ex corpore
et anima: s̄m q̄ homo erat simplex: et ab eterno s̄m q̄ de⁹.

Ad hoc qd christus esset homo triplex concur
rit vnio. vnio cōpersonalis vt humana natura
esset: vnio subpersonalis vt viueret. vnio pro
personalis vt homo fieret. Personalis vnio est
que rem facit esse personā: que in creatura pura attēdit:
vt in puro homīe. Ex eo enī q̄ hō sit vnū ex vnione cor
poris et anime: incipit esse persona: id est: res per se vna.
Talis vnio nō fuit in christo homine: non em̄ christus in

cij

eo q̄ incepit esse homo: incepit esse p̄sona. P̄sonalis ve-
ro vnio fuit in christo. Unio enim corp̄is ⁊ anime que fu-
it in eo similitudinē vnionis p̄sonalis habuit. Unde pro-
p̄sonalis dici potuit: ⁊ illa specialit̄ operata est ad hoc vt
xp̄us esset hō. Subp̄sonalis vnio dicit̄ vnio sp̄it⁹ phi-
sici ad corpus ⁊ animā xp̄i. P̄hysicus aut̄ sp̄s dicit̄ quod-
dam corpus subtile: qđ corpus vegetat subtili⁹ ac remi-
nus subtile igne: ⁊ talis est in brutis animalibus ⁊ operat̄
vitā. Hoc sp̄itu mediante anima vnū corpi. Habet enī
affinitatē cū aīa in agilitate ⁊ subtilitate: cū corpe vero
incorporeitate. Anima ergo vnita est verbo sine medio:
sp̄itus vero mediante anima: corpus vero mediātē sp̄i-
tu. Com̄p̄sonalis vnio fuit vnio corp̄is ⁊ anime ad ver-
bum. Iste ergo vniones cōcurrūt ad xp̄i incarnationem:
nec aliq̄ fuit sufficiens sine alia. Si enī corpus ⁊ anima fu-
sent ipsi vnita: nec anima corpi: ipse nō fuisset hō. Un̄ nō
dicim⁹ ip̄m in triduo fuisse hōsem. Similit̄ si anima fuisset
vnita corpi: ⁊ illa nō fuisset vnita v̄bo: xp̄s nō fuisset hō.

ciiij Numerus cadit in christum memorialis quo
numeratur substantia hypostaseos: materia-
lis quo numeratur vsia cum vsiali.

Ut testatur Augustinus numerus memorialis est eius-
dem rei iteratio: que quodammodo gerit imaginē nume-
ri. Vbi enī est repetitio ibi videtur esse numeratio: vt si
dicat̄ sol sol sol: deus deus deus deus. Iste enim est ite-
ratio nō diuersorū numeratio: ⁊ talis iteratio dicit̄ nume-
rus memorialis. Numerus vero materialis est veri nomi-
nis numeratio: cū plura numerantur: vt si dicā: sortes est
vnū: plato aliud. In xp̄o ergo est numer⁹ memorialis: q̄tū
ad hypostasim. Un̄a enī est hypostasis xp̄i: scilicet vna p̄so-
na. S; numer⁹ materialis est q̄tū ad naturā: quo numerā-
tur diuersę nature: vt cū dico: xp̄s est deus ⁊ hō. Alia enī
natura predicat̄ cū dicit̄ deus: alia cū dicitur homo. Un-
de xp̄s dicit̄ eē vnū p̄m diuinā naturā ⁊ aliō p̄m humanā.

Necessitas moriendi fuit in xpo: non ex actiōe cuius
superans animū sed volūtate astringēs enētū.
Inter ceteros defectus humane nature filius dei necessi-
tatē moriendi assumpsit. Unde et auctoritas ait: q̄ quis
passus nō fuisset: senio tñ defecisset. Et nota q̄ alia est ne-
cessitas coacta: alia voluntaria. Necessitatem coactam
habemus nos: quia oportet nos mori velimus/nolimus.
Christus vero voluntariā necessitatē habuit: quia volū-
tarie moriendi necessitatē assumpsit: et voluntarie mortu-
us est. Unde legitur: oblatu^s est/ quia ipse voluit. Scie-
dum est etiam: q̄ necessitatū alia illata: alia innata: alia
assumpta. Adam habuit necessitatē moriēdi illatā: quia
ipse sibi intulit mortē et moriēdi necessitatē. Unde dicit
auctoritas: q̄ manib⁹ et pedib⁹ mortē sibi acq̄siuit. Inna-
tam vero necessitatē moriēdi habem⁹ nos: q̄ eā habem⁹
originaliter: christus vero eam habuit assumptā.

In christo fuit timor ppassionis rationi obui **cy**
ans. sed non timor passiois rationē cōturbās.

Timor ppassionis dicitur horror quidā qui homini ina-
scitur quo horret penā. Talis dicit ppassio: quasi ptho-
passio: id est: prima passio. Talis fuit in christo q̄ natu-
raliter horruit mortē. Sed in eo nō fuit timor passionis q̄
turbat rationē: qualis fuit in petro quādo negauit xp̄m.
A simili: in xpo fuit volūtas qua voluit non mori ex sen-
sualitate pcedens.

Christus nil sibi meruit operibus suis: sed q̄c **cvi**
quid meruit: nobis meruit: opibus singulis.
Cū mereri sit de indebito facere debitū: xpo autē a tēpo-
re incarnationis debebatur quicquid postea cōsecut⁹ est:
ipse d indebito debitū nō fecit et ita sibi nō meruit. Que
enim dignus ab incarnatione fuit omnib⁹ his que postea
accepit sicut post. Nobis autē singulis opibus suis meru-
it: quia vt dicit ppheta: nob̄ est natus: nobis est dat⁹. Et
alibi dicit de xpo: et foliū eius nō defluet: et omnia q̄cūq̄
e ij

faciet prosperabuntur nobis. Ergo dicitur deus meruisse immortalitatem et nomen quod est super omne nomen: non est referendum ad ipsum: sed ad nos: quia nobis meruit ut haberemus immortalitatem: et cognosceremus eum patri equalē.

cvij

Sicut creator factus est creatura per creature susceptionem: ita creatura fit corpus creatoris per creature transubstantiationem. Nota quod aliud est alteratio: aliud alteritas: aliud transubstantiatio. Alteratio subiecti est secundum accidentales proprietates: quoniam de albo fit nigrum: vel de nigro fit album: secundum quod potest dici: album erit nigrum: album incipiet esse nigrum: sed non de albo fiet nigrum. De enim quod materialiter ponitur: insinuat quod album futurum esset materia nigri. Alteritas vero est: quoniam mutat subiectum secundum substantialem. Alteritas est in chana galilee ubi de aqua factum est vinum. Et secundum hanc alterationem non debet prececi quod aqua erit vinum: vel incipiet esse vinum: sed quod de aqua erit vinum. Transubstantiatio est: quando nec materia/nec substantialem forma remanet: ut in mutatione: secundum quod panis substantialem formam corpus christi: ubi nec materia panis remanet: nec substantialem: sed accidentalia tantum. Secundum hanc mutationem possumus prececi: quod panis sit corpus christi: et quoniam mutabitur in corpus christi: et quoniam mutabitur in corpus christi: et quoniam mutabitur in corpus christi. Hic enim non debemus prececi nisi verba notantia mutationem. Et ideo non est precedendum: quod panis erit corpus christi: vel incipiet esse corpus christi: sed quod fiet corpus christi: nec tamen de pane fiet corpus christi. De accidentibus quod remanent potest dici: quod sint sine subiecto: quod et omnia creavit de nihilo: potest facere ut accidentia sint sine subiecto: vel potest dici quod sint in aere. Sunt tamen quod dicunt accidentia ibi non esse: sed videri esse: non tamen ibi est prestigium vel deceptio: sed enim non fit ad decipiendum: sed in sacramentum. Alij dicunt quod albedo et ipsa accidentia quod ibi remanent sunt in forma panis. Sed secundum hoc restat questio de ipsa forma ubi sit. Similiter solet queri de fractione ubi sit vel in qua sit: utrum in corpore christi vel in alio. Sunt qui dicunt corpus christi frangi et tamen manere integrum: dividi et tamen manere indivisum: alij fractionem

esse in ipsa forma: alij dicunt ibi nil frangi sed videri frangi: vt predictum est.

In alia specie est corp⁹ xpi: et sub alia specie est. cviij

In illa enim forma quā assūpsit de virgine est in altari: et non sub illa: imo sub forma panis et vini. Et si improprie dicitur videri corp⁹ xpi in altari: cum non videatur sua mediante forma. Et improprie dicitur frangi vel dentibus atteri: quia hoc non corpori xpi: sed forme conuenit.

Ad hoc vt panis transsubstantietur in dominicum corp⁹ sunt quatuor concurrus: vt sit in persona ordo. cix
in agere intentio: in pane materia: in his forma:
Nota quod quedam sunt de substantia sacramenti: quedam de circumstantia. De substantia sunt ea que promissum. De circumstantia vero sollemnitas sacerdotalium vestium: orationes que promittuntur: et quedam alia. Ordo autem est de substantia sacramenti: quia nisi quis sacerdos fuerit: consecrare non potest. Intentio etiam non quod quis intendat consecrare: sed quod intendat formam ecclesie suare. Unde sacerdos hereticus/ordinatus tamen in forma ecclesie/quis non adhibeat fidem sacramento: sed tamen intendit suare formam ecclesie missam celebrando consecrat. Materia etiam est de substantia sacramenti. Ad hoc enim vt fiat transsubstantiatio: oportet vt ibi sit panis de frumento factus: et vinum. Forma etiam verborum: vt illa obfusa forma quam instituit Christus dicens: hoc est corpus meum. Hic est calix meus etc.

Sicut eucharistia est sacramentum dignitatis: iusticia perficiens: sic baptismus est sacramentum necessitatis ad iusticiam sufficiens. cx
Nota quod septem sunt sacramenta spiritualia in ecclesia dei: quedam communia: quedam specialia: quedam necessitatis: quedam dignitatis. Communia sunt: baptismus: eucharistia: penitentia: confirmatio: extrema unctio. Specialia vero: coniugium et ordo. Sacramentum autem necessitatis est baptismus: sine quo nec est salus puero nec adulto nisi impediatur articulus necessitatis. Similiter et eucharistie sacramentum: sacramentum est necessitatis
e iij

i adultis. Ipſm tñ ſpecialit̃ ē ſacramētū dignitatis: qz cū
circūciſio tantū deleret culpā: baptiſmus vero culpā et
exteriorē penā pferit ⁊ gratiā: ſacramētū eucharistiæ ad
dit cumuluſ gratiæ. Unde dicitur eucharistiā: quasi bona
gratiā: hac etiā ratione dicitur ſacramētū dignitatis.

cxj **Sacramētū cōfirmatiōis nō dat ad hoc vt ha-**
beat̃ spiritus: sed vt plenius possideatur.
Baptiſmus enī datur vt habeatur spirit⁹: cōfirmatio ve
ro vt plenius possideatur. Istud autē ſacramētū ita est
necessitatis in adultis: qz si adultus ex negligētiā ptermi-
serit ei criminale peccatū erit. Sicut autē quedā sunt de
substātia baptiſmi: ita qdā sunt de substātia pfirmatiōis.
Aqua de substantia baptiſmi est: qz nō valet baptiſm⁹ ni
si in aqua. Intētiō etiā: vt intēdat qd observare formam
ecclesiæ. Forma etiā verborū. Similit̃ de substātia pfirmā-
tionis sunt quedā: vt dignitas cōsecrātis: vt scilicet: epī-
scopus sit ille qui pfirmat. Loc⁹ etiā in quo fit cōfirmatio
vt frōs. Aliud etiā quo fit cōfirmatio: scilicet: crisma.

cxij **Sicut baptiſmus est primū remediū cōtra pec-**
cati originalis lapsū: sic penitētiā est scda tabu-
la post peccati naufragiū. Illi qui naufragant in
mari aliqñ cōfugiunt ad aliqñ tabulatur⁹: ⁊ ita pducunt̃
ad portū. A simili: penitētiā dicit̃ scda tabula post nau-
fragiū. Qui ergo pmo naufragat in pctō cōfugiēs ad ba-
ptiſmū quasi ad p̃mū tabulatū navis puenit ad portum
salutis: id est: ad remissionē peccatorū. Si secūdo patitur
naufragiū cōfugit ad penitētiā quasi ad scdm tabula-
latū: ⁊ ita puenit ad salutis portū. Vel alia de causa pe-
nitētiā dicitur secūda tabula post naufragiū. Naufragi
solēt deferre tabulā in qua tor⁹ naufragij euent⁹ descri-
bitur: qua visa homines ad misericordiā mouent ⁊ subue-
niunt naufrago. Similiter p baptiſmū de⁹ misericorditer
subuenit homini primo: ⁊ secūdo p penitētiā.

cxij **Sicut baptiſm⁹ est sacramētū fidei/ cōfirmatio**
sacramētū spei/ eucharistiā sacramētū charita-

tis / sic extrema vinctio est sacramentū penitētie
vel cōtritiōis. Baptism⁹ dicit sacramētū fidei: qz in
baptizando fides querit: scz credis in deū? Et si qd aū ha
beat fidē eoz que ptinēt ad salutē: non tamē ante habet
fidē que sit virtus: quia nec in eo est substātia rerū sperā
darū. Unde nec est in homine vnde speret ad salutē do
nec baptisetur. Confirmatio aut dicit sacramentū spei:
quoniā ideo qd in impositiōe manū episcopi cōfirmat:
ne amplius per hereticas seductiōes a fide moueas. Un
z sacramētū spei dicit: q a fide ampli⁹ nō recedat. De cō
firmato enī spes habet. Eucharistia xpo dicit sacramētū
charitatis: qm p assumptionē ei⁹ vnitas ecclesie z capitis
scz xpi designat q ex charitate est in presenti. Charitas
enī est in deū z in primū. Ex charitate vero proximi fi
deles sic sibi vniunt vt tāq mēbra sibi iniūcta vnū corp⁹
dicantur: qd corpus ex charitate dei xpo capiti vnitur.
Que vnio z si hic sit aliqua: in futuro erit pfecta. Simili
ter sacramentū extreme vinctiōis: sacramentū est contri
tiōis. Ad hoc enī fit vt mediāte cōtritione interiori con
ferat ei salus corpis cū salute mētis: z si nō salus corpo
ris: saltē salus mētis. Est autē hoc sacramētū: sacramētū
necessitatis. Si enī aliqd habuerit tēp⁹ alia nō impediē
te necessitate z inunct⁹ nō fuerit: in periculū anime ei ce
dit. Sunt qui dicūt de hoc sacramēto qd iterari nō pos
sit sicut nec baptism⁹: s qz sacramētū penitētie est z peni
tētia iterari pōt: pbabile est hoc sacramētū iterari posse.

Coniugiū est sacramentū remedij ad fugā: nō
necessitatis ad electionē. Cum enī quedā sacramē
ta necessitatis sunt vt baptism⁹ z eucharistia. Dignitatis
vt ordines sacre. Sic cōiugiū est sacramētū pslj ad cōti
nentiā: immo remedij cōtra incōtinētiā. Dicit aut sacra
mentū ppter duo: ppter p̄sensū animoz q significat spe
cialē iunctionē xpi z eccleie: z carnale cōmerciū: qd signi
ficat duarū naturarū in xpo cōsortiū. Cōiugiū aut aū pec

catū ade fuit preceptū discipline: et post peccatum. Sed
postq̄ cōiugalī castitas repleuit terrā: vt virginalis ca-
stitas repleat celi patriā: discipline p̄ceptū p̄mutatū est
in indulgētie remedium.

cxv Sacer ordo est sacramentū quo īsignit̄ homo
vt ficalis p̄ honorē presit: vt eis per onus p̄la-
tionis proficit. In ordine autē tria debēt attēdi: ip̄a
ordinatio: sciētia: et actio. Si em̄ ibi ordo fuerit sine scien-
tia fatuitas erit. Sciētia vero sine actione ignauia. Actio
v̄o sine scientia temeritas. Pertractatis regulis q̄ theo-
logice facultati specialiter sunt accomode agendū est de
his que ad naturalē p̄tinent facultatē: cōsiderādūq̄ que
maxime ita accomodant̄ naturali facultati q̄ nō euagāt
a theologia: q̄ v̄o vtriq̄ facultati sunt cōmūes: v̄l puenien-
tes nat̄ali p̄hie v̄l theologie. Maxia sequēs cōmūis est.

cxvi Omne dictū vsq̄ adeo a causa est: vt si causa
nō fuerit: ipsū quidē vacuū sit. Hec quidē vtriq̄
facultati cōmūis est. Ut em̄ testatur Ilyari⁹: intelligē-
tia dictōz ex causis est assumēda dicēdi: s̄ quidēz liquet
esse verū in naturali facultate. Q̄ enī petrus dicit̄ eē hō
ab humanitate est: q̄ albus ab albedine: q̄ iustus a iusti-
cia. Q̄ etiā prātū ridere dicit̄ a causa est: ideo em̄ ride-
re dicit̄ quia causā risus habet penes se. Similit̄ in theo-
logicis: omne dictū a causa est. Q̄ enī deus dicit̄ iustus
a causa est: quia efficit iustū et sic in alijs.

cxvij Aliud est dictū aliud dicēdi causa. Hec regula
accomoda est naturali facultati. In naturali autē facul-
tate verū est: q̄ aliud albū: aliud albedo: aliud homo: ali-
ud humanitas. In theologicis vero nō: aliud deus: aliud
diuinitas. Quis Ilyarius videat velle q̄ aliud natura:
alio res nature. Sed hoc qd̄ dicit Ilyari⁹ ad diuersitatē
intelligēdi referēdū est: nō ad diuersitatē essendi. Sicut
solet dici q̄ aliud est homo: aliud animal: q̄ alio intel-
ctu cōprehēdimus hominē: alio animal.

cxviii Omnis causa dicti: alio dicit̄ et alio exponit̄.

Causa nāq; tūc dicit: cū quid ipsa res sit ab ea causa ostē
dit: vt hō est bon⁹. Tūc xō causa exponit: cū qd ipsa sit
apit: vt q bonū ē. s. q hō sit bon⁹: bonū nāq; bonitate bo
nū ē. Hec regla p̄mis ē duab⁹ facultatib⁹ nāali ⁊ theolo
gice. Alio ei i diuīs exponit de⁹ ē bon⁹: alio causa q ē bo
nus. Hac em̄ oratione deus est bon⁹: exponit dictū: hac
xō bonitas ē causa q de⁹ est bon⁹: exponit causa dicēdi.
Diuerſa dicēdi causa est: a re cuius est: ⁊ dictuz cxcix
⁊ causa. Hec regula communis est vtriq; facultati.
In naturalib⁹ em̄ aliud est color a quo corpus d̄r colora
tū: aliud ipm coloratū. In diuinis aut causa qre de⁹ di
catur iust⁹ nō est aliū a iusticia dei qua ipse deus est iu
stus: sed potius ab effectu sue iusticie: id est: a nostra iu
sticia quā efficit in nobis. Dicit em̄ iust⁹: qz efficit nos iu
stos. Est autem iustus sua iusticia.

Causa rei alia intrinseca, alia extrinseca. Intrinse
ca causa est: p quā res est vel aliqd ē: vt corp⁹ corpeita
te est corp⁹: colore xō ē aliqd: id est: coloratū. Extrinseca
xō dicēdi causa est: p quā res cui⁹ ē nec ē nec aliqd est: s
aliq mō se habet ad aliqd aliud extra se: vt p̄mitas q p̄
nec ē nec aliqd est: s hēt extra se aliqd: qd nec p̄ nec p̄mi
tas ē. i. filiū. Hec regla p̄c̄it nāalib⁹ sic diuinis. In di
uinis ei deitas ē qsi causa intrinseca q de⁹ est: ⁊ de⁹: s in
b differētia ē: q nō alio est: alio bon⁹ ē: imo idē est ei eē: ⁊
eē bonū. Causa extrinseca est p̄mitas: filiatio: processio.

Causarū alia dicit p se alia ad aliū. Causa dicēdi cxcj
p se est que nullius dicitur cōparatiōe: vt in naturalibus
homo albus. In diuinis deus iustus. Ad aliud vero cau
sa dicitur: que alteri⁹ dicitur cōparatiōe: vt pater: fili⁹.

Causarum alia prima, alia secunda. Prima est cxcij
que per se nullā habet causam ad quā p̄ineat: velut illa
qua homo est homo: in diuinis: qua de⁹ est de⁹. Secūda
xō est que p se aliā habet: p̄p̄ quā rei puenit: ⁊ cui⁹ ad
iecta ē potestati: velut illa fm quā q ē homo est risibilis.
In diuinis vero illa fm quā pater est pater fili⁹ est fili⁹.

Prima causa aut natura est subsistentis, aut cxciij

proprietas eius. Natura subsistētis est: qua ipse sub
sistēs subsistit: velut illa qua homo ē homo. Proprietas
vero subsistētis est: qua subsistens a ceteris omib⁹ est di
cretus: veluti illa q̄ plato est plato. In diuinis vero na
tura subsistentis est deitas: qua pater ⁊ fili⁹ ⁊ spiritus san
ctus sunt. pprietas subsistētis. Personalis stat⁹ est q̄ pa
ter est pater: psonalis stat⁹ fili⁹: quo fili⁹ est fili⁹: similiter
psonalis stat⁹ spūssancti quo spūssanct⁹ est spūssanct⁹.

ccxliij

Secūda dicēdi causa aut p̄tinet ad naturā: aut
ad pprietatē. Ad naturā p̄tinet omnis causa que
cūq; pp̄t subsistētis essentiā d̄r de subsistēte: velut illa q̄
homo est risibilis. Risibilitas ei p̄tinet ad naturā hominis:
id est: ad humanitatē: vel de ipsa eēntia: velut hō est spe
cies. Ad pprietatē vero p̄tinet q̄cūq; v^l pp̄t pprietatez
d̄r de subsistēte pprietatis: vt plato est psona: vel de ipsa
pprietate: vt plato est indiuiduū. Similit̄ in diuinis ad
diuinā essentiā p̄tinet quod p̄dicat̄ cuz dicī: pater est dñs
creaturaz: v^l pater est p̄ncipiū creaturaz. Ad pprietatem
d̄o p̄sone p̄tinet qd̄ p̄dicat̄ cū dicī: pater est psona.

ccxv

Una causa dicēdi ē q̄ ad omnē p̄tinet dicti cau
sam. Hec causa est vnitas in hūanis: omnē em̄ p̄p̄cta
tē vnitas comitat̄. Vnitas enī comitat̄ hūanitatē sortis
ad subiectū: vt sic sortes d̄r hō hūanitate: ita vn⁹ vnitate:
q̄ comitat̄ illā hūanitatē. Et ita d̄r vn⁹ hō: hō hūanitate:
vn⁹ vnitate. Si r̄ hoc animal dicī vnū albū: albū albedi
ne: vnū vnitate addita albedini: ⁊ sic p̄curre alias pprie
tates. Sūt tñ qui duas excipiūt causas: ppriā qualitatez
⁊ morā. Dicūt em̄ q vnitas nō comitat̄ ppriā qualitatez
ad subiectū: quia ipsa vnitas de ipsa ppriā qualitate est.
De propria enim qualitate sunt tam substantialia q̄ ac
cidentalibus rei. Unde non potest dici: sortes est vnus sor
tes: cum nulla vnitas comite^t ppriā qualitatem sortis.
Similiter vnitas non comitatur morā: quia si morā
comitaretur vnitas: cum vnitas moretur in subiecto: il
lam vnitatez comitaretur morā: et similiter illam morā

alia vnita s: z sic incurremus in infinitū. Similiter in diuinis circa diuinitatē attendit vnitas: id est: quedā singularitas fm quā deus dicit vn°. Similiter circa pprietates psonaz diuinaz attēdunt tres vnitates: id est: tres distinctiōes: fm qz vnā p̄r dicit vn°: fili° ali°: spūsc̄tūs ali°.

Omnis essendi causa p̄tibus s̄uerationis vel effectibus est cōposita. Regula ista locū habet in naturalibus nō in diuinis. Diuinitas enī q̄ est quasi causa triū psonaz nō est cōposita ex p̄tib° sue rationis: id est: sue diffinitōis. Diuina enī essentia diffiniri nō p̄r. Est enī causa singula diffiniens: sed nō diffinita: est enī simplex relectio omni genere cōpositionis: nec multiplicē habz effectum in eo in quo est. In naturalib° aut̄ cause substāciales / generales vel speciales cōposite sūt ex p̄tib° suarum diffinitionū: vt hec species homo cōposita est ex genere z substācialib° differentijs. Hoc gen° animal dicit si milit. Cause vero accidētales vt albedo/nigredo/cōposite sunt ex diuersis effectibus. Albedo enī facit albū: coloratū: quale. In supcelesti causa: nec ex effectib° nec ex p̄tibus est cōpositio.

Omnis diuersitas atqz idētitas est aut fm natura. aut fm pprietatē. Homo enī z asin° differūt fm naturā: petr° aut̄ z paulus fm pprietatē. In diuinis autē semiplena diuersitas. Non enī ibi differētia fm substantiā: s̄ fm psonalē pprietatē. Unde nec pprie est ibi diuersitas cū ibi sit nature idētitas: vnde nec singularitas. Pater enī nō pprie dicit singularis: qz nō est tm̄ vni de singulis cōueniēs: immo conuenit tribus personis.

Quēcūqz idē sunt: aut natura idē sūt: aut pprietate. Ut sortes z plato idē sūt natura nō idētitate singularitatis: sed idētitate p̄formitatis. Pater vero z fili° z spiritus sanct° idē sunt idētitate singularitatis nature: ci cero vero idē est qui tullio idētitate pprietatis: pat̄ vero non est idē qui filius immo est aliū q̄ fili° singularitate

pprietatis: sed est idē q̄ filius singularitate deitatis.

cxix Idemitas nature vel generis in conformitate consistit. Verbi causa. Ideo dicit plato id esse q̄ est sortes natura vel genere: quia eiusdē nature est cōformitate. Hoc nomē em̄ cōformitas pluralitatē insinuat. Tū nō attēdit in nature singlaritate: s̄ in naturaz similitudine.

cxx Conformitas est singularū naturarū plena similitudo. Et sortes ⁊ plato dicunt naturaliter conformes suis singularibus humanitatib⁹ eos similiter conformantib⁹. Patris autē ⁊ filij ⁊ spiritus sancti nulla est cōformitas: sed (vt ita loquar) informitas: nō em̄ similitudo eorū attendit s̄m singulares naturas: sed s̄m vnā ⁊ simplicem triū essentiā. Dicitur tñ filius cōsubstantialis patri: nō vt cōsubstantialis notet substantie diuersitatē: sed substantie vnitatē: vt sit sensus: filius est consubstantialis patri: id est: vnisubstantialis.

cxixj Diuersitas aut singularitatis tantū est. aut dissimilitudinis. Etenī sortes ⁊ plato diuersi dicuntur singularitate suarū humanitatū quibus differūt. Sortes vero ⁊ brunellus differūt dissimilitudine suaz naturaz.

cxixij Diuersitas dissimilitudinis. aut nature est. aut proprietatis. Verbi causa: vt predicto instem⁹ exemplo: Sortes ⁊ brunellus dissimilitudine suaz naturaz differunt: sortes ⁊ plato dissimilitudine proprietatū.

cxixiij Nulla diuersitas singularitatis vel dissimilitudinis naturarū in trinitate habet locum. Predictae etenī regule locū habent in naturalibus. Hec vero in diuinis/ vbi nulla diuersitas/ nulla dissimilitudo/ s̄ sola equalitas est.

cxixiiij Omnis subsistēs dissimilitudine nature est aliud: ⁊ dissimilitudine proprietatis est aliud. Hec regula in parte locū habet in diuinis: in pte vero in solis humanis. In trinitate em̄ pater nature dissimilitudine nō est aliud a filio: sed pprietate dissimilitudinis est ali⁹ a filio. In naturalib⁹ nō sortes est ali⁹ a brunello: dissimilitudine

similitudine nature: dissimilitudine vero proprietatis est
alius. His itaq; naturalibus taliter se habentibus: conue-
nit fm aliquas istarum rationum humanarum ad divinorum intel-
ligentiam tanquam e regione accedere: fm quasdam vero divina
humanis inaccessibilia esse. Age ergo quod pater vel filius
vel spiritus sanctus dicuntur deus. Dicti huius causa diuinitas a
catholicis appellatur. Dicunt etenim deus diuinitate. Inest
autem hic huius dicti causa illi de quo vero dicitur: est enim
(ut catholici dicunt) diuinitas in deo. Porro quia in natu-
ralibus aliud genere est quod dicitur: aliud de quo dicitur. Ex-
cedit theologia huius rationis modum. Non enim aliud est ge-
nere deus: aliud diuinitas: quia ex deo propter quod
am ultra rationes humanas de deo dicitur diuinitas: no-
mine etiam quo exponitur. Deus namque diuinitas est: deus
utique aliud non est: et aliud deitas est: est tamen alterius ratio-
nis hoc dictum: alterius vero illud. Aliter namque de deitate:
aliter vero de deo catholici loquuntur. Aiunt enim de dei-
tate: quoniam in deo est: quod quidem ea ostendunt ratione:
quoniam dei natura est. De deo autem aiunt: quoniam in se di-
uinitatem habet: quod quidem ea ostendunt ratione: quoniam persona
est. Horum siquidem nominum causis precipitur deus et deitas
alterius et alterius rationis esse. Alia namque ratione deitas
dicitur natura: alia vero deus dicitur persona: que nimirum
doctorum rationes: catholicorum expositionibus precipiunt.

Finis

22